Evaluatie pilots stads- en dorpsranden

Overijssel

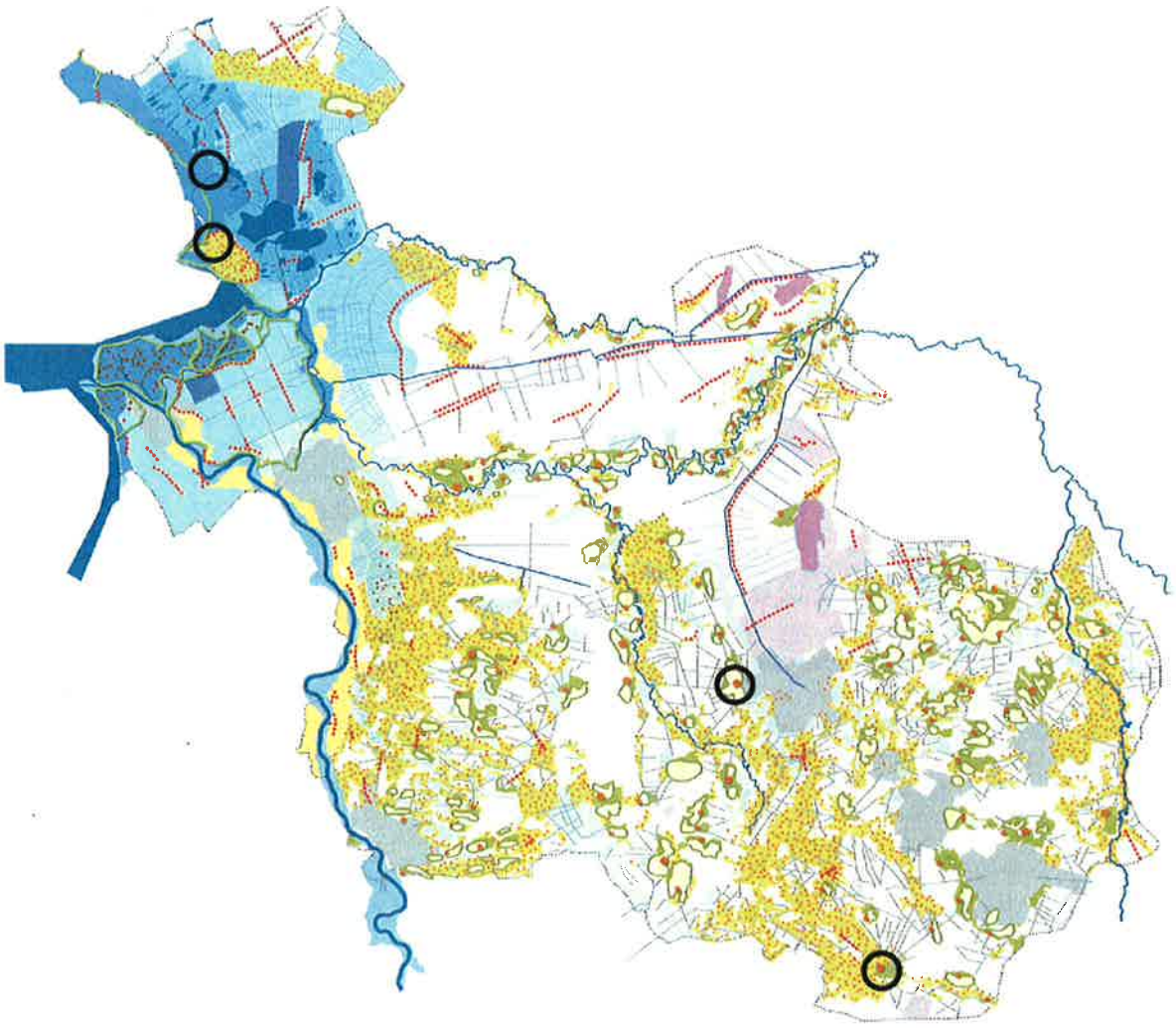

Twynstra Gudde

N H S Landschapsarchitecten

Evaluatie pilots stads- en dorpsranden

Overijssel

Een rapport in opdracht van provincie Overijssel
december 2014

Twynstra Gudde

N H S Landschapsarchitecten

Inhoudsopgave

1 INLEIDING 3
1.1 Aanleiding 3
1.2 Doelstelling evaluatie 4
1.3 Aanpak evaluatie 4
1.4 Leeswijzer 5

2 PROVINCIAAL BELEID ter versterking van kwaliteit in fysieke leefomgeving 7
2.1 Context 7
2.2 Definities ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit 7
2.3 Provinciale sturingsfilosofie 9

3 BEVINDINGEN DRIE PILOTPROJECTEN 10
3.1 Wierden 11
3.2 Haaksbergen 21
3.3 Vollenhove en Blokzijl 31

4 CONCLUSIES 41
4.1 Conclusies over het proces 41
4.2 Verhouding tot provinciale kwaliteitsambities 43
4.3 Conclusies uitvoerbaarheid 44

5 AANBEVELINGEN 45

BIJLAGE 49
1 Randvoorwaarden bij de evaluatie 49
2 Verantwoording aanpak 49
3 Onderzoekskader 50
4 Geïnterviewde personen 51
5 Samenstelling projectgroep 52
6 Bronnen 52

Colofon 53

1 INLEIDING

Dit evaluatierapport bevat de context, bevindingen, conclusies en aanbevelingen van de evaluatie van de drie pilotprojecten voor de stads- en dorpsranden.

Een woord van dank gaat uit naar de medewerkers van de pilotgemeenten, bureau's en bewoners en belangenorganisties die hebben bijgedragen aan deze evaluatie door mee te werken aan interviews en deel te nemen aan de rondetafelgesprekken en de brede bijeenkomst.

Dit inleidende hoofdstuk beschrijft de aanleiding en doelstelling van de evaluatie, de verantwoording van de aanpak en bevat een leeswijzer.

1.1 Aanleiding

Bij het vaststellen van de Omgevingsvisie Overijssel hebben Provinciale Staten een motie aangenomen over het "ontwikkelen van een proces gericht op het borgen van de ruimtelijke kwaliteit bij de inrichting van de overgang tussen stad en landelijk gebied". Daartoe zijn in 2010-2011 onder meer drie pilots uitgevoerd voor de stadsrandzones van IJsselmuiden – De Koekoek (gemeente Kampen), Netwerkstad Twente (diverse gemeenten) en Langenholte (gemeente Zwolle). In de 'Evaluatie pilots stadsranden Overijssel' zijn de resultaten hiervan terug te vinden. In deze evaluatie zijn twee belangrijke aanbevelingen gedaan:

- Ondersteun de gemeenten en de regio's met het vertalen van de generieke kwaliteitsambities uit de Omgevingsvisie Overijssel naar regionale en lokale plannen.
- Ondersteun de gemeenten en de regio's bij het organiseren van effectieve uitvoeringsmodellen.

De resultaten van deze evaluatie hebben mede geleid tot een vervolg met drie pilotprojecten in de stads- en dorpsranden buiten de stedelijke netwerken. Deze nieuwe pilots maken deel uit van het provinciale programma Leefbaarheid, stadsrandzones en groene omgeving.
De provincie Overijssel heeft daartoe subsidie ter beschikking gesteld voor de ontwikkeling van stads- en dorpsrandenvisies
In juni 2012 zijn alle gemeenten uitgenodigd om projectvoorstellen in te dienen. De provincie Overijssel heeft een bijeenkomst

georganiseerd met de gemeenten om over de opgave van gedachten te wisselen. Tijdens deze bijeenkomst is besproken wat ruimtelijke kwaliteit, sociale kwaliteit en duurzaamheid kunnen betekenen in de stads- en dorpsrandzones. Vijf gemeenten hebben gereageerd op deze oproep. Drie gemeenten, Haaksbergen, Wierden en Steenwijkerland, zijn door de provincie Overijssel geselecteerd voor de pilot en hebben projectvoorstellen opgesteld. In samenwerking met de provincie Overijssel hebben de gemeenten hun projectvoorstellen aangescherpt. De gemeenten waren zelf verantwoordelijk voor het opstellen van de dorpsrandvisies en de inhuur van externe expertise. De provincie Overijssel heeft de gemeenten ondersteund door inhoudelijke inbreng te leveren vanuit het provinciaal beleid en door subsidies ter beschikking te stellen voor realisatie van projecten uit de uitvoeringsprogramma's.
De pilots zijn uitgevoerd tussen eind 2012 en beging 2014.

De drie pilotprojecten hadden als doelen:
- Het adresseren van de actuele ruimtelijke opgaven in de betreffende dorpsranden.
- Het combineren van ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit in één visie.
- Het opstellen van een realistische uitvoeringsagenda voor de daadwerkelijke versterking van de integrale kwaliteit van de dorpsranden.

Daarnaast zijn de pilots opgezet om ervaring op te doen en kennis te verwerven en te verspreiden over de aanpak en invulling van de kwaliteitsopgaven in stads-en dorpsranden buiten de stedelijke netwerken van Overijssel. Hiervoor zijn twee acties opgenomen in het projectplan behorende bij het programma Leefbaarheid, stadsrandzones en groene omgeving:
- een werksessie met betrokken gemeenten
- een publicatie.

Middels deze evaluatie wordt aan deze acties invulling gegeven.

1.2 Doelstelling evaluatie

De provincie Overijssel heeft H+N+S Landschapsarchitecten in samenwerking met Twynstra Gudde opdracht gegeven de evaluatie van de pilotprojecten dorpsranden Overijssel uit te voeren. Stimuland heeft binnen deze opdracht geadviseerd over de evaluatie van het thema sociale kwaliteit.

Het doel van de evaluatie moest aansluiten op de doelstelling van de pilotprojecten:
- Nagaan of de doelen van de pilots zijn gerealiseerd.
- Nagaan wat we hebben geleerd
- Opgedane kennis en ervaring beschikbaar maken voor anderen.
- Bijdragen aan de realisatie van de opgestelde visies en uitvoeringsprogramma's.
- Bijdragen aan de doorontwikkeling van het provinciale kwaliteitsbeleid.

Bijzondere aandacht moest uitgaan naar de manier waarop duurzaamheid en sociale kwaliteit in de pilots zijn opgepakt en ingevuld in relatie tot ruimtelijke kwaliteit.

Aanvullende randvoorwaarden voor de opdracht zijn opgenomen in bijlage 1.

1.3 Aanpak evaluatie

De evaluatie is uitgevoerd in vier fasen. Hier volgt een samenvatting van de aanpak. De het volledige pak is opgenomen in bijlage 2.

Voorbereiding
Het doel van de eerste fase was een gedegen voorbereiding van de evaluatie. Er is een onderzoekskader ontwikkeld waarbinnen de evaluatie heeft plaatsgevonden: wat wordt precies geëvalueerd, en tegen welke achtergrond? Het onderzoekskader is opgenomen in de bijlage 3.

Uitvoering evaluatie
De evaluatie is uitgevoerd op basis van de beschikbare documenten, interviews met betrokken gemeenten, bureaus, belangenorganisaties en de provincie. Een overzicht van geïnterviewde personen, projectgroep en bronnen is opgenomen in de bijlage 4, 5 en 6.

Verificatie
Voor twee van de drie pilotgemeenten is een rondetafelgesprek met betrokken bewoners en belangenorganisaties georganiseerd. Tijdens de twee avonden zijn de pilots samen met bewoners en belangenorganisaties geëvalueerd.
Vervolgens heeft een brede bijeenkomst plaatsgevonden met de projectgroep, aangevuld met betrokkenen vanuit de bureaus. Overeenkomsten en verschillen tussen de pilots zijn in beeld gebracht en bediscussieerd. Tevens zijn de eerste conclusies en aanbevelingen met elkaar gedeeld en aangescherpt.

Rapportage
In de vierde stap is de veelheid aan waarnemingen verenigd om te komen tot een samenhangend verhaal. De context is beschreven en bevindingen -feiten en percepties- zijn, evenals de conclusies en aanbevelingen, vastgelegd in dit rapport.

1.4 Leeswijzer

De evaluatie is als volgt opgebouwd:
In hoofdstuk 2 wordt aandacht besteed aan de context waarbinnen de pilotprojecten tot stand zijn gekomen.
In hoofdstuk 3 worden per pilotgemeente de bevindingen op basis van de documenten en meningen/interpretaties van de geïnterviewden beschreven. Per pilotgemeente zijn de resultaten, conclusies en aanbevelingen uit de evaluatie toegelicht.
Vervolgens worden in hoofdstuk 4 de pilots met elkaar vergeleken om te komen tot algemene conclusies.
In hoofdstuk 5 worden aanbevelingen gedaan voor bijdragen aan de realisatie van de opgestelde visies en uitvoeringsprogramma's en de doorontwikkeling van het provinciale kwaliteitsbeleid.

2 PROVINCIAAL BELEID

ter versterking van kwaliteit in fysieke leefomgeving

2.1 Context

De provincie Overijssel streeft naar een vitale samenleving in een mooi en vitaal landschap. De provincie heeft dit streven vastgelegd in kerntaken. Het behouden en versterken van de verscheidenheid en identiteit van (binnen-)stedelijke kwaliteit en mooie landschappen in het buitengebied behoort tot de centrale beleidsambities van de provincie. Dit is onder meer uitgewerkt in zeven kwaliteitsambities voor de fysieke leefomgeving en vastgelegd in de Omgevingsvisie Overijssel. Hierin staat een integrale benadering van ruimtelijke opgaven centraal.

Om uitvoering te geven aan de Omgevingsvisie Overijssel wordt binnen het programma 'Leefbaarheid, stadrandzones en groene omgeving' gewerkt aan de realisatie van drie doelen:

1. Toename van ruimtelijke kwaliteit door investeringen in de stads- en dorpsranden en de groene omgeving.
2. Toename van ruimtelijke kwaliteit door toepassing in relevante opgaven van het provinciale hoofdlijnenakkoord Kracht van Overijssel.
3. Verdere verdieping van de integrerende werking van ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit.

2.2 Definities ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit

De begrippen ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit zijn door de provincie als volgt gedefinieerd:

Ruimtelijke kwaliteit

Overijssel hanteert als definitie van ruimtelijke kwaliteit: datgene wat ruimte geschikt maakt en houdt voor wat voor mens, plant en dier belangrijk is. Dit betekent dat de provincie streeft naar de juiste ontwikkeling, op de juiste plek en op de juiste manier vormgegeven en ingepast in de omgeving.[1]
Specifiek voor stads- en dorpsranden is de opgave het herstellen en vernieuwen van de samenhang tussen kern en buitengebied.

Voor het werken aan ruimtelijke kwaliteit gelden de volgende algemene principes.

- Bestaande kwaliteiten koesteren en verbinden met nieuwe ontwikkelingen.
- Samenhang en continuïteit herstellen en realiseren.
- Contrasten opvoeren en variatie vergroten.
- Ruimtelijke expressie en uitstraling versterken.
- Beleefbaarheid en toegankelijkheid vergroten.

Hierbij is het doel een omgeving die mooi is, klopt, iets toevoegt, en een tijd mee kan.

1 http://www.overijssel.nl/thema's/ruimtelijke/ruimtelijke/

Duurzaamheid

De definitie van duurzaamheid is: 'Voorzien in de behoeften van de huidige generatie zonder daarmee de behoeften van toekomstige generaties in gevaar te brengen.'
Dit vertaalt zich in de grote aandacht van de provincie voor zuinig ruimtegebruik, de wateropgave en bijdrage aan reductie van broeikasgassen. Ook spelen het verminderen of voorkomen van geur-, geluid- en trillingshinder, donkertebescherming en het terugdringen van overbodige en energie slurpende verlichting een rol. Maar ook het verhogen van de gezondheid door asbestverwijdering of de verhoging van de externe veiligheid, het verminderen van risico's gevaarlijke stoffen en (zwerf)afval horen hierbij. De provincie werkt aan haar ambities op het gebied van duurzaamheid door het realiseren en versterken van samenhang tussen:

- beleidsvelden/ beleidsopgaven'
- hier en elders,
- nu en straks.

Sociale kwaliteit

'Sociale kwaliteit gaat over mensen. Over het betrekken van mensen bij de samenleving, bij de ontwikkeling van projecten en het ruimte geven aan initiatieven van onderop. Maar het gaat ook over leefbaarheid, noaberschap en het stimuleren van eigen kracht van mensen.'[2]

Sociale kwaliteit moet een integraal onderdeel van de kerntaken van de provincie vormen.[3] Hierbij worden vier samenhangende werkvelden onderscheiden:

- Sociale cohesie:
  Het geheel van sociale relaties en de kwaliteit van deze relaties tussen mensen in de samenleving, gebaseerd op gedeelde normen en waarden, sociale verbanden en identiteiten.
- Sociaal-economische zekerheid:
  De mate waarin mensen kunnen beschikken over materiële en immateriële bronnen (m.n. wonen, gezondheid, inkomen) om zo optimaal mogelijk te kunnen participeren

Participatieladder

2 http://www.overijssel.nl/thema's/welzijn/artikel/

3 http://www.overijssel.nl/thema's/welzijn/artikel/sociale-kwaliteit/

- Eigen kracht:
  Het versterken en ontwikkelen van eigen capaciteiten en het versterken van zelfredzaamheid
- De maatschappelijke participatie:
  De mate waarin mensen toegang hebben tot of deel uitmaken van sociale relaties in het economische, sociale en culturele leven.

De provincie volgt drie sporen om te werken aan haar ambties t.a.v. sociale kwaliteit.
- transitie sociaal domein;
- sociaal flankerende projecten;
- subsidieregeling: maatschappelijke initiatieven.

In het kader van de pilots stads- en dorpsranden gaat het met name om het tweede aspect: sociaal flankerende projecten. Deze worden flankerend aan de uitvoering van de provinciale kerntaken ingezet.

In deze evaluatie wordt het concept sociale kwaliteit op twee manieren onderzocht:
- Vanuit de inhoud: worden de vier hierboven genoemde werkvelden meegenomen als inhoudelijk onderwerp binnen de analyse, visie en uitvoeringsagenda?
- Vanuit het proces: is er sprake van maatschappelijke participatie bij de totstandkoming en uitvoering van de visie?

Bij het inzichtelijk maken van de sociale kwaliteit binnen het proces wordt mede gebruik gemaakt van de participatieladder[4]. Het is belangrijk te benadrukken dat er geen 'beste' trede van de participatieladder is, maar dat per situatie het doel is het beste niveau voor de mate van participatie te vinden.

2.3 Provinciale sturingsfilosofie

In de Omgevingsvisie Overijssel is de sturingsfilosofie van de provincie Overijssel samengevat als: "Met al onze partners vormen we vitale coalities, netwerken waarin verschillende partners gezamenlijk in actie komen om maatschappelijk resultaat te boeken. De provincie wil maatschappelijke resultaten boeken waar de inwoners van Overijssel belang aan hechten. De provincie Overijssel vindt het noodzakelijk:
- complexe maatschappelijke uitdagingen integraal en samen met publieke, private en maatschappelijke partners in vitale coalities aan te pakken;
- bestuurlijke partners op het meest geëigende schaalniveau ruimte te bieden op eigen gezag te handelen;
- bestuurlijke en ambtelijke drukte te beperken door eenvoudige en heldere regels."

Naast tal van bestuurlijke en maatschappelijke partners ziet de provincie Overijssel haar inwoners ook als deelnemers aan vitale coalities. 'Met hun deskundigheid, ideeën en verwachtingen kunnen inwoners belangrijke kennis en acties toevoegen aan vitale coalities.'

Met de Omgevingsvisie Overijssel geeft de provincie aan wat de provinciale belangen in de fysieke leefomgeving zijn. Relevant voor de pilots stads- en dorpsranden is de bijlage Catalogus Gebiedskenmerken. Deze geeft in meer detail inzicht in de kenmerken van verschillende gebieden. Daarnaast geeft de Catalogus Gebiedskenmerken aan wat in die gebiedskenmerken van provinciaal belang is voor de invulling en vormgeving van een ontwikkeling. Op basis van de gebiedskenmerken worden kwaliteitsopgaven en –voorwaarden geformuleerd. De sturing op de gebiedskenmerken zijn soms normstellend, maar meestal richtinggevend of inspirerend. Normerende en richtinggevende sturing werkt door naar andere partijen via de Omgevingsverordening.

4 (oorspronkelijk ontwikkeld door Sherry Arnstein (*Sherry R. Arnstein (1969). A Ladder Of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners 35 (4): 216–224).*

3 BEVINDINGEN DRIE PILOTPROJECTEN

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding van de drie pilotprojecten, het proces van totstandkoming, waaronder de invulling die is gegeven aan de participatie en de ingezette middelen vanuit de provincie. Daarnaast is gekeken naar de invulling van de provinciale kwaliteitsambities, de resultaten, conclusies en aanbevelingen.

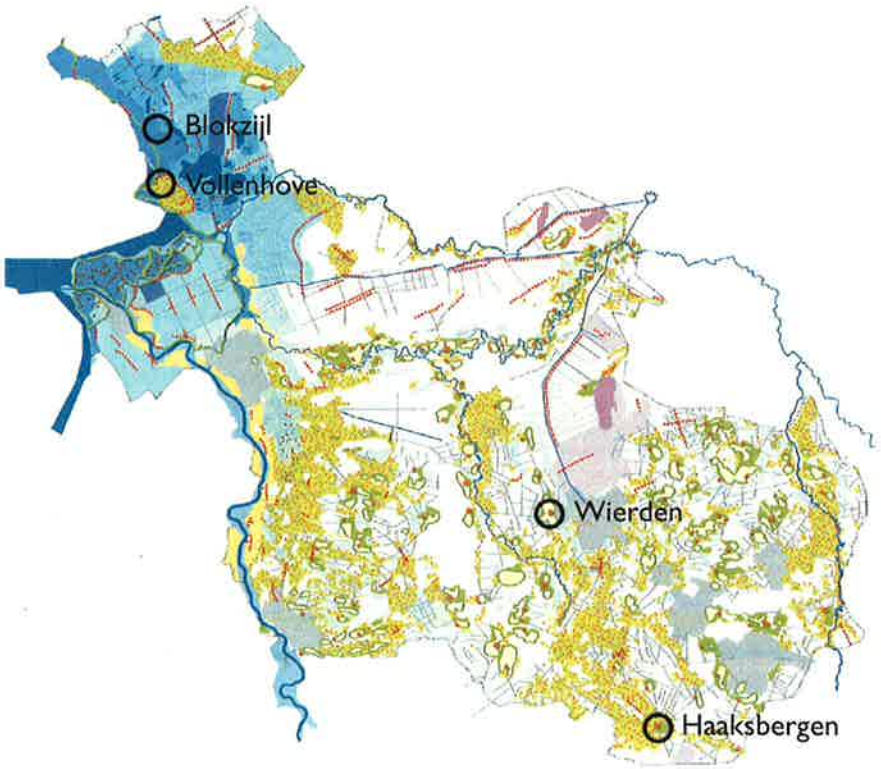

3.1 Wierden

Een maximaal ontsloten, groen woondorp met 'verbinding' als sleutelwoord

Proces

Aanleiding tot de dorpsrandvisie
De gemeente Wierden wilde met het opstellen van een visie voor de dorpsrand een impuls geven aan de kwaliteit van de dorpsrand. Uit de interviews kwam een aantal ontwikkelingen naar voren, zoals de doortrekking van de A35; de herbestemming van de oude rondweg; een gebrekkig toekomstperspectief voor de landbouw in de dorpsranden; aanbevelingen vanuit de Entente Florale (waarvoor Wierden een bronzen medaille ontving) ten aanzien van de barrières van infrastructuur tussen het buitengebied en het dorp. De gemeente zag in deze ontwikkelingen aanleiding om al bijzondere aandacht te geven aan de dorpsranden. De gemeente had bijvoorbeeld een student van Saxion Hogeschool een afstudeeropdracht over de dorpsrand laten doen.

De uitvraag van de provincie gaf de gemeente de kans deze visievorming verder invulling te geven.

Huidig beleid vormt vanzelfsprekend de basis voor de visie over de dorpsrandzone. Meer specifiek liggen de Structuurvisie Wierden en het landschapsontwikkelingsplan ten grondslag aan de visie, waarin uitspraken worden gedaan over de westrand van Wierden. Ook ander gemeentelijk beleid en de Omgevingsvisie Overijssel zijn in de dorpsrandvisie meegenomen.

Wierden: een maximaal ontsloten, groen woondorp met 'verbinding' als sleutelwoord
Wierden onderscheidt zich door en ontleent identiteit aan het groene karakter. Wierden vindt het zaak dit te behouden en verder te versterken. De dorpsrandvisie biedt een kapstok voor toekomstige activiteiten in de dorpsrand. In de visie zijn kwaliteitsopgaven

Kaart 1 Visiekaart

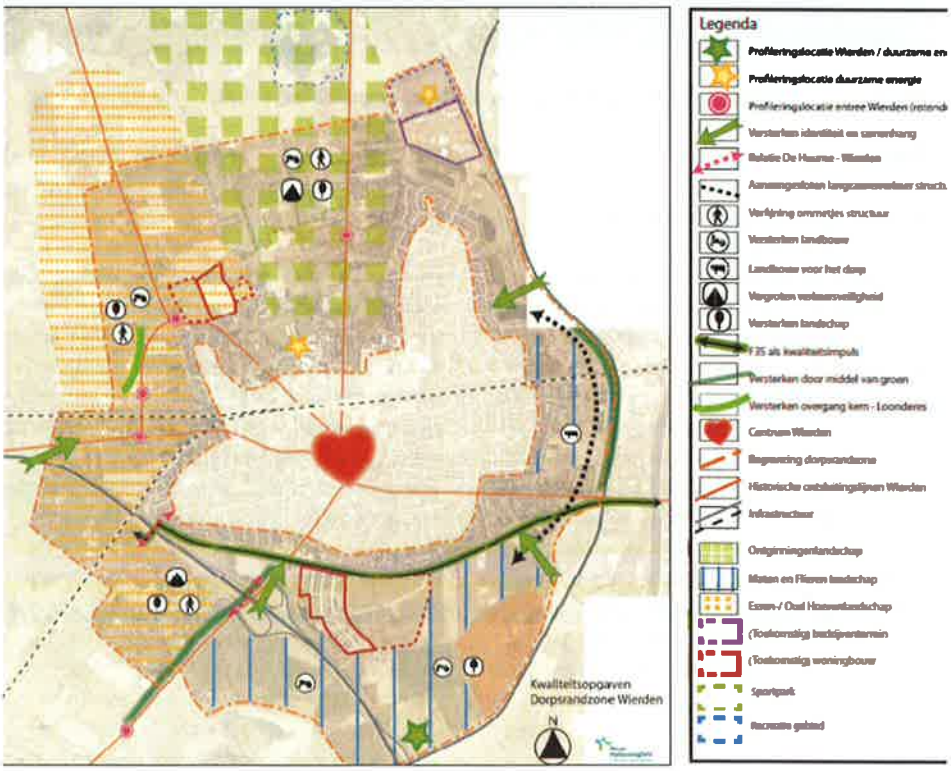

Kaart 2 Kwaliteitsopgavenkaart

voor het gebied benoemd, waarmee de visie aanknopingspunten biedt voor initiatieven vanuit de bewoners en gebruikers van de dorpsrand. De visie functioneert ook als kader en leidraad voor het vormgeven of toetsen van projectideeën.
Samenwerken met bewoners en gebruikers aan een vitaal en aantrekkelijk gebied is hierbij voor de gemeente het uitgangspunt. De rol van de gemeente verandert van een initiërende naar een meer faciliterende en zelfs uitdagende rol.

De ingezette middelen
Wierden heeft de provinciale subsidie voor de pilots ingezet voor het ontwikkelen van de dorpsrandvisie, het ontwikkelen van een website en het opzetten van een 'werkplaats' voor begeleiding van initiatieven.

Voor de uitvoering van de herinrichting van de Akkerwal, gekoppeld aan de realisatie van de F35, heeft de gemeente een subsidie ontvangen van de provincie Overijssel. De dorpsrandvisie en bijbehorend uitvoeringsplan dienden hiervoor als basis.

De provincie heeft daarnaast geadviseerd over de invulling van de pilot en offerteuitvraag naar de bureau's. Gedurende proces heeft ook inhoudelijke afstemming plaatsgevonden.

Proces totstandkoming dorpsrandvisie
Het bureau RoyalHaskoningDHV is gestart met een inventarisatie van de karakteristiek, de kwaliteiten en opgaven van de dorpsranden van Wierden. Hiervoor zijn ook ambtenaren van relevante afdelingen bij de gemeente geraadpleegd. De resultaten van de inventarisatie zijn tijdens de 'eerste ontmoeting' gedeeld met bewoners en gebruikers van de dorpsrand. Zij waren voor deze ontmoeting persoonlijk uitgenodigd en er is een uitnodiging in de krant verschenen.
Tegelijkertijd is een website (www.wierden.nl/dorpsrand) gelanceerd waarop informatie over de visie en lopende uitvoeringsprojecten wordt gedeeld en bewoners vragen kunnen stellen.

De bewoners en gebruikers van de dorpsrand hebben een grote rol gespeeld in het bepalen van de kwaliteiten en de bedreigingen die in de visie zijn opgenomen. Ook hebben zij vele projectideeën aangedragen die bij kunnen dragen aan het versterken van de kwaliteit van de dorpsrand.

Vervolgens zijn door het projectteam van het bureau en de gemeente de kwaliteitsopgaven benoemd voor drie deelgebieden. Deze zijn door het bureau aangevuld met het verhaal van de plek, de visiekaart en de projectenlijst. Daarnaast is een leidraad voor de ontwikkeling van initiatieven opgesteld.

Voor elk deelgebied is een tweede bewonersavond georganiseerd. Tijdens interactieve werksessies werden samen met bewoners kansen en knelpunten benoemd en werd nagedacht over hoe die te vertalen richting oplossingen. Tijdens deze avonden werden de deelnemers verdeeld over drie groepen die elk één van de thema's 'groen', 'verbinden', 'duurzaam' behandelden.
De opbrengsten van de werksessies zijn verwerkt in de dorpsrandvisie. Alle ingebrachte ideeën en initiatieven zijn per deelgebied opgenomen in een projectenlijst. Ter gelegenheid van het ter inzage leggen van de visie is een slotmanifestatie georganiseerd in de dorpsrand. Dit was tevens de start van de uitvoeringsfase. Voor de slotmanifestatie is een eerste project in het kader van de dorpsrandvisie uitgevoerd: met hulp van leerlingen van het AOC is een boomgaard aangelegd en is het olifantenpad verhard.

Werkplaats
De gemeente heeft een werkplaats ingesteld om projecten verder uit te werken. Inmiddels is de gemeente met een aantal projecten aan de slag gegaan. Zodra hier haalbare projecten uit voortkomen, zullen deze ook uitgevoerd worden.
De gemeente houdt de inwoners van Wierden op de hoogte over over nieuws in de dorpsrand via persberichten en updates van de eerder genoemde website.

Inbreng van onderop stond centraal
In de interactieve werksessies en 'ontmoetingen' is met de bewoners en gebruikers van het gebied nagedacht over de toekomst van de dorpsrandzone en projecten die daarvoor nodig zijn. Ook konden ze op de hoogte blijven via de website. De bewoners werden

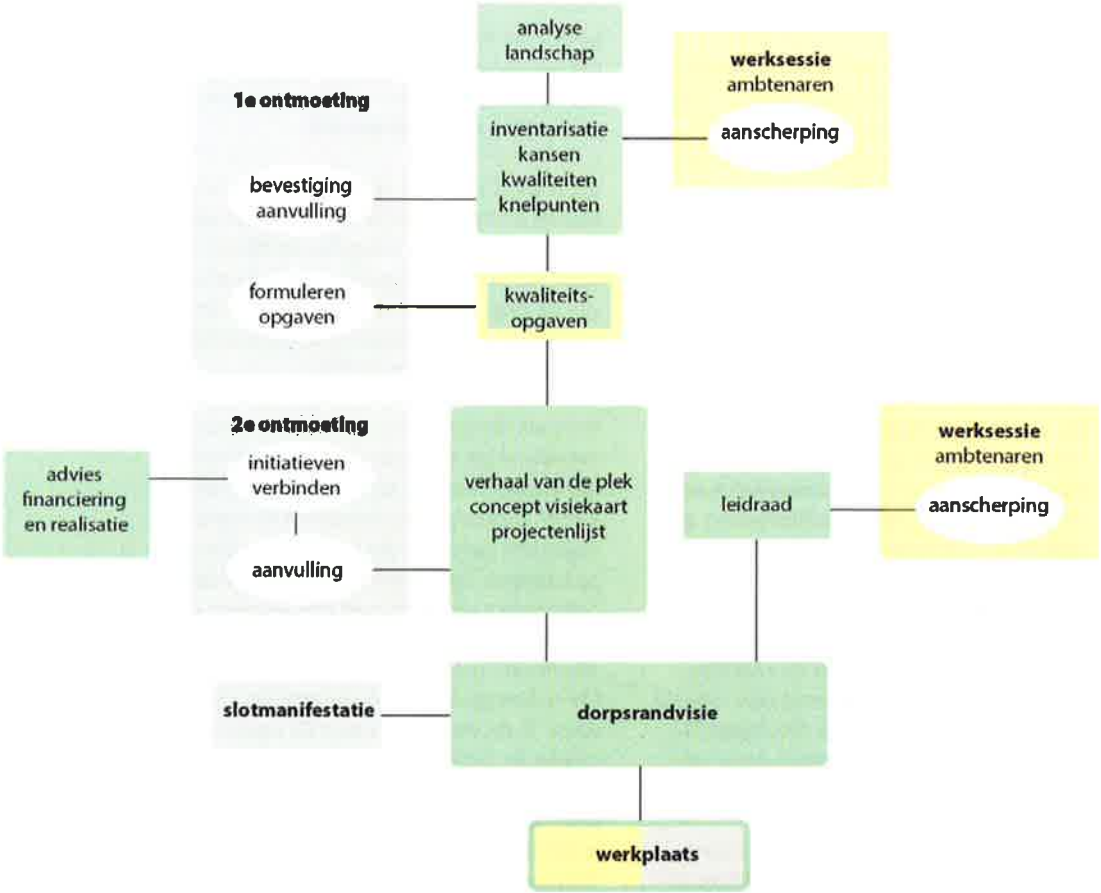

Schema proces: input van bewoners (paars), bureau (groen) en gemeente (geel)

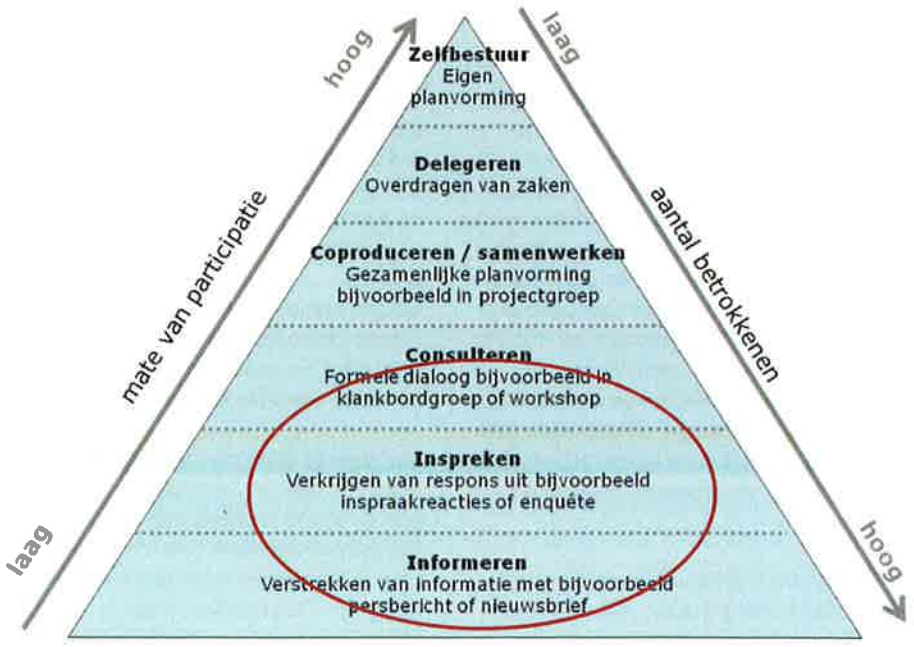

Participatieladder Wierden

in termen van de participatieladder geconsulteerd. In de interviews werd echter ook aangegeven dat de eerste opbrengst van ideeën van bewoners tegenviel. Als verklaring werd aangegeven dat bewoners nog uitgingen van een initiërende rol van de gemeente. Gedurende het proces en in de uitvoeringsfase zijn wel concretere initiatieven boven komen drijven. In de interviews werd aangegeven dat de gebiedscoördinator hierin ook een rol heeft gespeeld. Zij heeft met bewoners en eigenaren in het gebied gesproken over de doelen van de dorpsrandvisie en hun wensen geïnventariseerd.
In de uitwerking en realisatie van de visie wordt het bottom-upproces steeds belangrijker. De ambitie is om in deze fase dan ook stappen hoger op de participatieladder te gaan zetten. Initiatieven 'van onderop' wil de gemeente graag faciliteren. Ook hierbij speelt de gebiedscoördinator een verbindende rol.

Invulling kwaliteitsambities

De visie op de dorpsrand van Wierden start met een typering van Wierden en de dorpsrandzone, waarin kort wordt ingegaan op de opgaven, de kenmerken en de kracht van het gebied.
Vervolgens worden kernkwaliteiten benoemd, die zijn gegroepeerd in drie pijlers: 'groen', 'verbinden' en 'duurzaam'. De kernkwaliteiten van de dorpsrandzone zijn in het bottom-upproces vastgesteld. De provinciale thema's ruimtelijke kwaliteit, sociale kwaliteit en duurzaamheid zijn hierin terug te vinden.
De directe koppeling met de Omgevingsvisie Overijssel wordt uitgebreider toegelicht in de bijlage van de dorpsrandvisie.
Daarna worden op basis van landschappelijke kenmerken drie deelgebieden onderscheiden. Uit de interviews bleek dat de dorpsrand als geografische identiteit echter niet bestaat. Er zijn bijvoorbeeld geen belangengroepen actief.
De visie wordt per deelgebied toegelicht en vertaald naar kwaliteitsopgaven. De vertaling naar kwaliteitsopgaven heeft ook samen met bewoners plaatsgevonden.

De drie kwaliteiten overlappen en versterken elkaar; ten behoeve van de evaluatie worden ze afzonderlijk toegelicht, waardoor er dubbeling in de toelichting kunnen voorkomen.

Ruimtelijke kwaliteit
Wierden onderscheidt zich door en ontleent identiteit aan het groene karakter, dit is kern van de pijler 'groen'. Daarnaast is er een ruimtelijk aspect in de pijler 'verbinden'. Wierden is een dorp met goede verbindingen via weg en spoor en de fietssnelweg. Tegelijkertijd vormt de infrastructuur een barrière in de verbinding tussen kern en buitengebied voor met name langzaam verkeer.
In de dorpsrandvisie worden concrete uitgangspunten genoemd:
- Behoud van goede verbindingen en verbetering van de verbindingen voor langzaam verkeer.
- Behoud en versterking van het groene karakter; sterk landschappelijk casco realiseren, waarbinnen nieuwe ontwikkelingen een plek kunnen krijgen.
- Maximale beleving en ontsluiting van het gebied voor zowel de bewoners uit het dorp als de bewoners en gebruikers van het gebied zelf.
- Entrees als profileringslocaties voor het dorp Wierden.

Duurzaamheid
Aan het thema duurzaamheid is invulling gegeven door het concept 'people, planet, profit' te gebruiken. Deze pijler is een onderlegger voor de gehele visie, en bevat ook elementen van de thema's ruimtelijke kwaliteit en sociale kwaliteit. Uitgangspunten zijn:
- People
  - Leefbaarheid vergroten
  - Bewoners en gebruikers betrekken in de planvorming, ze een rol geven bij de uitvoering en ook in het beheer en onderhoud. Ze verantwoordelijk maken voor hun omgeving
  - Zoek in projecten naar kansen voor scholieren, studenten, mensen met afstand tot arbeidsmarkt, mensen met beperking.
- Planet
  - Trias Energetica als basisprincipe
  - Duurzame energie, al dan niet grootschalig.
- Profit / prosperity
  - Behoud huidige waarden in het gebied
  - Neem bij gemeentelijke aanbestedingen duurzaamheid goed mee in de eisen.

	Project	Kwaliteitsopgaven	Groen	Verbinding	Duurzaamheid	Overig	Haalbaarheid: initiatief	Haalbaarheid: financiering
	Projecten naar aanleiding van Ontmoeting 2, passend binnen kwaliteitsopgaven (en al dan niet reeds genoemd in Ontmoeting 1 en nagekomen reacties)							
1	Bio-energie mogelijk in Parkzone en in bermen N wegen	Kansen voor duurzame energie					Gemeente	
2	Biomassa: benutten agarische gronden nabij De Passie, kan tevens dienen als inkleding Zuidbroek	Kansen voor duurzame energie					Gemeente ism grondeigenaren	
3	Inzameling snoeihout tbv opwekken energie door gemeentelijke inzameling; scheiding compost en hout	Kansen voor duurzame energie					Gemeente	
4	Energiebesparing door voorlichting	Kansen voor duurzame energie					Energieleverancier(s)	
5	Energiebesparing door verminderen wegverlichting	Kansen voor duurzame energie					Gemeente	
6	Volkstuinen beter inpasssen dmv een haag	Versterking landschappelijke structuren en parken					Volkstuindersvereniging Aadorpsweg Particulier initiatief	

Uitsnede projectenoverzicht van uitvoeringsprogramma

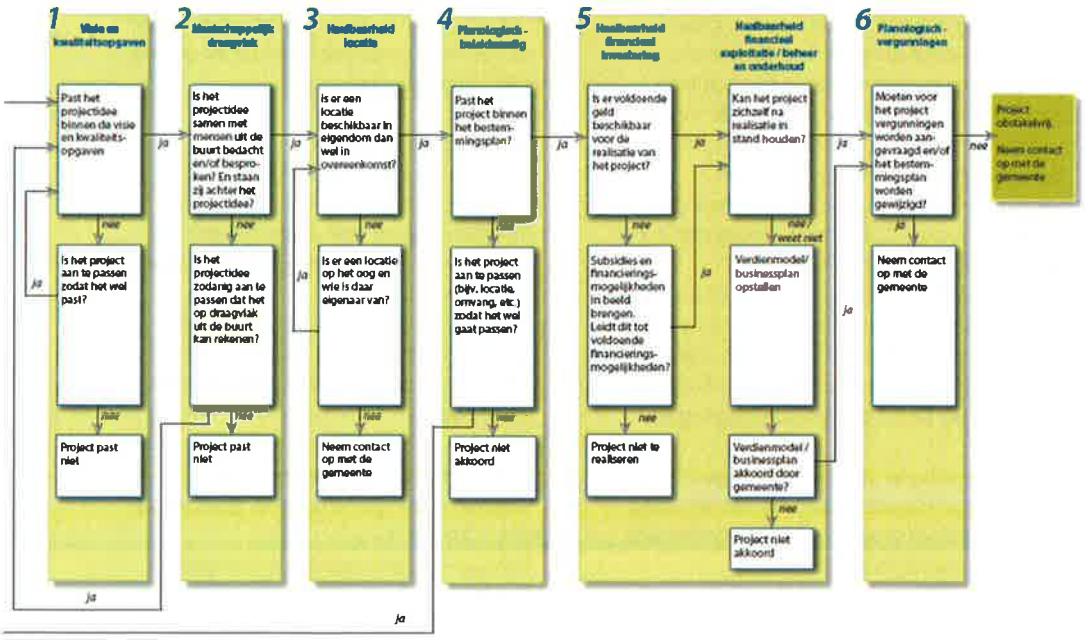

Leidraad

Sociale kwaliteit
Om te komen tot een visie zijn de kernkwaliteiten van de dorpsrandzone benoemd. Binnen de kernkwaliteit 'verbinden' is aandacht voor de sociale cohesie in het gebied, en dan met name in buurtschap de Huurne. Dit leidt tot één van de uitgangspunten: 'versterking sociale cohesie'.
Binnen de pijler 'duurzaam' is binnen het concept 'People, Planet, Profit/prosperity' aandacht voor sociale kwaliteit. Dit de volgende kansen op:

- Leefbaarheid vergroten door bijv. ontwikkelen van een speelplek en verfraaien van de omgeving.
  Dit vergroot de maatschappelijke participatie van kinderen en kan de sociale cohesie versterken.
- Bewoners betrekken bij planvorming, uitvoering en beheer.
  Ook deze kans focust zich op de maatschappelijke participatie en sociale cohesie
- Zoeken naar kansen voor scholieren, studenten of mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.
  Hierbij is vooral aandacht voor het versterken van de sociaal-economische zekerheid en de eigen kracht.

Op basis van de analyse wordt een aantal kwaliteitsopgaven benoemd. Hierbinnen komen verschillende aspecten voorbij die een relatie met sociale kwaliteit hebben:

- Er is op verschillende manieren aandacht voor wandelen. Dit kan een positief effect hebben op de sociale cohesie.
- Er wordt ruimte geboden voor verbreding van de landbouw. Hiervan is met name effect te verwachten op de sociaal-economische zekerheid
- Aan de identiteit van Wierden wordt gewerkt door bijvoorbeeld het plaatsen van kunstwerken op rotondes. Een gezamenlijke identiteit versterkt de sociale cohesie.
- Voor het buurtschap de Huurne wordt op verschillende manieren ingezet op versterking van de sociale cohesie.

Uitvoeringsprogramma

In de dorpsrandvisie is een uitvoeringsparagraaf opgenomen. Hierin nodigt de gemeente de bewoners en gebruikers uit plannen te delen. De gemeente neemt een meer faciliterende rol en wil burgers meer betrekken bij het oplossen van problemen en het realiseren van wensen.
Om kwaliteitsopgaven uit de visie te realiseren zoekt de gemeente naar combinaties met bestaande taken, plannen en projecten en regulier beheer en onderhoud. Er wordt geen nieuw beleid opgesteld of nieuwe financiering vrijgemaakt. Daarnaast gaat de gemeente actief op zoek naar samenwerkingspartners. Bij particuliere initiatieven zal de gemeente ondersteunend en voorwaardenscheppend zijn.

Als hulpmiddelen voor de uitvoering zijn de projectenlijst en de leidraad opgesteld. In de projectenlijst zijn alle ideeën en initiatieven die tijdens het proces zijn genoemd, opgenomen. De leidraad vormt een kader voor toetsing van haalbaarheid van initiatieven.
Uit de interviews komt naar voren dat de projectenlijst vooral van nut is voor het verbinden van initiatieven, maar dat de opsomming in de vorm van een tabel niet erg begrijpelijk is. De projectideeën op zich zelf bieden in deze vorm bewoners te weinig handvatten voor vertaling naar uitvoering.

Ook is geld beschikbaar voor uitwerking van initiatieven in de 'werkplaats'. De gemeente is volop bezig met de uitwerking van een aantal projecten in de werkplaats. De gemeente informeert hierover primair de mensen die betrokken zijn bij deze projecten.
Uit het rondetafelgesprek kwam naar voren dat ook mensen uit andere delen van het dorp graag op de hoogte willen blijven van ontwikkelingen in de dorpsrand. Ze denken ook dat het breder delen van ontwikkelingen van meerwaarde kan zijn voor het vormen van samenwerkingen tussen verschillende initiatiefnemers.
De gemeente pakt dit op en wil in februari een 'werkplaats' voor de dorpsrand organiseren. Nieuws over ontwikkelingen in de dorpsrand deelt de gemeente via persberichten en de website www.wierden.nl/dorpsrand.

De gemeente heeft nog een behoorlijk stimulerende rol, om partijen te verbinden en projecten op te starten.

Resultaten

Gedragen dorpsrandvisie
De gemeente heeft een dorpsrandvisie met een uitvoeringsparagraaf opgesteld, die wordt gedragen door het nieuwe gemeentebestuur en de bewoners. Eén van de wethouders heeft nu de dorpsrand in zijn portefeuille. De gemeente heeft de ambitie ook voor Enter een dorpsrandvisie op te stellen.
De contacten van de gemeente met lokale belangenorganisaties en scholen zijn versterkt. Ze worden ook betrokken in de vertaling van de visie naar uitvoeringsprojecten.

Kwaliteitsopgaven vastgesteld met bewoners
De provinciale kwaliteitsambities zijn vertaald naar de pijlers van de visie en in kwaliteitsopgaven. Deze zijn met de bewoners en gebruikers van de dorpsrand vastgesteld.
In een bijlage van de dorpsrandvisie wordt ingegaan op de koppeling van de dorpsrandvisie met de Omgevingsvisie Overijssel.

Gemeente trekt uitvoeringsprojecten
Het uitvoeringsprogramma bij de dorpsrandvisie bestaat uit een uitvoeringsparagraaf met een projectenlijst en leidraad. Hierin zijn alle ideeën van bewoners opgenomen. De gemeente gebruikt de visie en uitvoeringsparagraaf als werkdocument om partijen bij elkaar te brengen en projecten tot uitvoer te brengen. Er wordt gewerkt aan de realisatie van meerdere projecten. Met de realisatie van de fietssnelweg F35 met begeleidende beplanting is een belangrijk project om de abrupte overgang van kern naar buitengebied te verbeteren uitgevoerd.

Conclusies

Visie biedt kaders en ruimte voor maatwerk in uitvoering
De visiekaart geeft een globaal en abstract beeld van de visie op de ontwikkeling van de dorpsranden. Ook de visie geeft de ambities op hoofdlijnen weer. De kwaliteitsopgavenkaarten geven verfijning door het lokaliseren van kwaliteitsopgaven. Dit geeft de gemeente voldoende kaders en geeft ruimte voor maatwerk in de uitwerking van initiatieven.
In de visie wordt de veranderende rol van de gemeente duidelijk gemaakt en de gemeente maakt in de tekst voldoende duidelijk open te staan voor particuliere initiatieven. Uit de interviews en bewonersavonden blijkt ook dat de gemeente betrokken is en graag aan de slag gaat met initiatieven.

Projectenlijst en leidraad bieden onvoldoende handvatten voor initiatiefnemers
Uit de rondetafelgesprek werd duidelijk dat er onder de uitgenodigde bewoners een groot enthousiasme leeft om te werken aan versterking van de dorpsrand. De projectenlijst en leidraad bieden echter onvoldoende handvatten om ook echt aan de slag te gaan. De projectenlijst is een optelsom van projectideeën, waarvan niet duidelijk is wat de status en vervolgstappen zijn.

Werkplaats voor uitwerking projectideeën
De werkplaats is bedoeld om initiatiefnemers te begeleiden bij het verder brengen van de plannen en ideeën. Vanuit de bevolking kreeg de gemeente geen concrete plannen aangereikt; echter wel ideeën. Hier is de gemeente mee aan de slag gegaan en dit heeft geleid tot een aantal uitwerkingen.

Voor uitvoering is sprake van tussenevaluatie
Voor het uitvoeringsprogramma moet deze evaluatie gezien worden als tussenevaluatie, omdat de dorprandsvisie nog geen jaar geleden is vastgesteld en het tijd kost projecten uit te werken en tot uitvoering te brengen.

Belangrijke rol gebiedscoördinator
De gebiedscoördinator speelt een belangrijke rol als intermediair. Ze heeft in het gebied een groot netwerk en kan dit inzetten om mensen met initiatieven met elkaar, met grondeigenaren en met de gemeente in contact te brengen.

Communicatie over het vervolg
De gemeente heeft allerlei stappen ondernomen om de dorpsrandvisie te realiseren. Hiervoor zijn er contacten met direct betrokkenen, maar nog niet met alle bewoners van de dorpsrand. Zodra er nieuws te melden is zal de gemeente dat verspreiden via persberichten en de website www.wierden.nl/dorpsrand. Ook zal de gemeente in februari 2015 een 'werkplaats' voor de dorpsrand organiseren.

Bewoners hadden verwachting dat er uitvoeringsbudget voor realisatie zou zijn
Onder een deel van de aanwezigen van de bewonersavond leefde de verwachting dat er een uitvoeringsbudget gekoppeld zou zijn aan het opstellen van de visie. Ze zijn daarover teleurgesteld.

Eerste succes is gevierd
De afronding van de visie is gevierd met de opening van het eerste uitvoeringsproject in de dorpsrand. Inmiddels is ook de inrichiting van de F35 met begeleidende beplanting afgerond.

Aanbevelingen

Blijf bewoners informeren over ontwikkelingen in de dorpsrand
Om alle bewoners en gebruikers betrokken te houden bij de ontwikkeling van de dorpsrand is het nodig ze te blijven informeren over ontwikkelingen en projecten die voortkomen uit de dorpsrandvisie. Ideeën die hierover tijdens het rondetafelgesprek geopperd werden zijn:

- Geef op een kaart weer waar projectideeën liggen, en maak bekend waaraan gewerkt wordt en gaat worden. Nodig mensen uit om deel te nemen, zodat initiatiefnemers en belangstellenden makkelijker kunnen beoordelen of ze kunnen/willen aanhaken bij andere initiatieven.
- Koppel een wedstrijdelement aan de ontwikkeling van projecten. Het project dat het best verschillende initiatieven weet te verbinden en bijdraagt aan de kwaliteitsopgaven van de dorpsrandvisie krijgt ondersteuning voor verdere ontwikkeling en uitvoering.

Verbeter verwachtingsmanagement
Om teleurstellingen te voorkomen is het van belang vanaf de start van het visievormingsproces verwachtingen van bewoners en gemeente over elkaars rol en bijdrage in beeld te krijgen en op elkaar af te stemmen.

Vervolg werkplaats
Bouw de werkplaats uit tot een permanent interactief platform waarbinnen gemeente en initiatienemers elkaar vinden en ondersteunen om initiatieven succesvol tot uitvoering te brengen.

In het kader van de realisatie van de F35 planten gedeputeerde Boerman en wethouder Broeze planten de eerste boom in het bijzijn van geïnteresseerde burgers van Wierden.

3.3 Vollenhove en Blokzijl

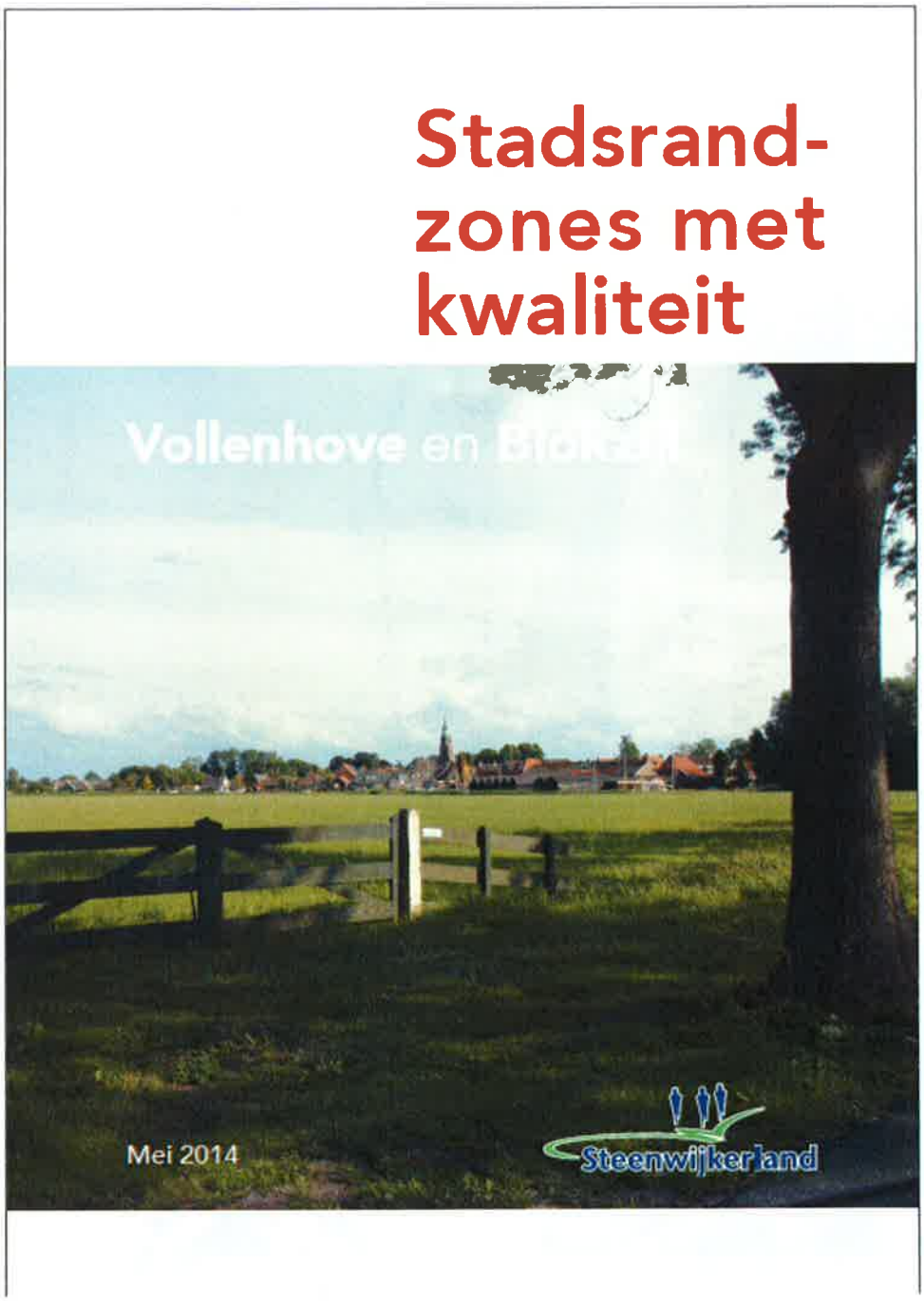

Stadsrandvisie Vollenhove en Blokzijl

Resultaat veldwerk: waardering stadsranden

DNA-kaart stadsranden

Proces

Initiatief tot de visie

De gemeente Steenwijkerland heeft een aanvraag ingediend voor deze pilot om een visie te kunnen ontwikkelen voor de stadsranden van Vollenhove. De gemeente was al enige tijd bezig met planvorming over de Kanaalzone in Vollenhove. Op verzoek van de provincie is ook Blokzijl toegevoegd aan de pilot.
In Vollenhove speelden meerdere initiatieven, zoals de ontwikkeling van een hotel in de haven, uitbreidingsplannen van Spans (camping), herstel van de klif en uitbreidingsplannen van Huisman. In Blokzijl lag er de wens voor een tweede ontsluitingsweg. En er lag een opgave voor landschappelijke versterking bij nieuwbouw van een stal in de Uitendijkerpolder. De gemeente wilde een visie ontwikkelen, die als toetsingskader voor deze ontwikkelingen gehanteerd kan worden.

Stadsrandzones met kwaliteit

De visie heeft als doelen: het behouden en versterken van ruimtelijke, sociale en duurzame kwaliteit van de stadsranden van Vollenhove en Blokzijl; het uitdagen en verleiden van initiatiefnemers; richting geven aan ontwikkelingen en initiatieven; dienen als toetsingskader.
Uit de interviews kwam naar voren dat een goede vorm van burgerparticipatie al vanaf de start van het proces een doel was voor de gemeente. Gedurende het proces is hier door de provincie een extra impuls aan gegeven door middelen ter beschikking te stellen voor extra inzet in het kader van sociale kwaliteit.

Ingezette middelen

De provincie heeft een subsidie verstrekt voor het uitvoeren van de pilot. De gemeente heeft daarnaast geïnvesteerd in inzet van eigen medewerkers. Daarnaast is door de provincie een aanvullende subsidie verleend voor aanvullende inzet op het gebied van sociale kwaliteit.

Proces totstandkoming stadsrandvisie

Een breed samengesteld advies team onder leiding van Sandra van Assen is het visievormingsproces gestart met een brede inventarisatie en analyses op het gebied van landschappelijke waarden, milieueffecten, duurzaamheid en beeldregie. Onderdeel hiervan was ook veldwerk: het houden van interviews met ondernemers, enquêteren van bewoners en passanten in de haven en de stadsrandsessie 'Hart voor de rand' waarin mensen op straat gevraagd werden hun waardering voor plekken in de stadsrand uit te drukken door hartjes op de kaart te plakken. Hierdoor is er input van meer dan honderd mensen verzameld.
Vervolgens is door het adviesteam gewerkt aan de conclusies van de analyse en zijn een aantal eerste denkrichtingen bepaald. In deze fase is ook een klankbordgroep samengesteld. De klankbordgroep bestond uit o.a. bewoners, plaatselijke belangen, ondernemersverenigingen en het waterschap. Het projectteam heeft in alle verdere werkstappen tussentijdse resultaten besproken met de klankbordgroep, voor reflectie en aanvullingen.
Vervolgens is de visie uitgewerkt en aangescherpt. In deze fase is door Stimuland aanvullend onderzoek gedaan op het vlak van sociale kwaliteit, met een nog bredere burgerparticipatie. Hiervoor zijn doelgroepen bepaald en apart benaderd om ideeën in te brengen, o.a. door schoolprojecten, twee initiatievenmarkten in een bejaardencomplex, een waterwerkplaats, gesprekken met ondernemers, Vereniging Toerisme en Recreatie Blokzijl en via een interactieve kaart.
De klankbordgroep is actief betrokken bij de voorbereiding en uitvoering van de bredere burgerparticipatie. Uit de interviews blijkt dat deze aanpak breed wordt gewaardeerd en heeft gezorgd voor een brede raadpleging van de bevolking.
Alle ideeën en initiatieven die voortkwamen uit de burgerparticipatie zijn door het projectteam, in samenspraak met de klankbordgroep, geordend en geprioriteerd en verwerkt in het uitvoeringsprogramma.
Na afronding van de visie heeft geen afsluitende presentatie aan het brede publiek plaatsgevonden. De gemeente werkt nog aan een publiekssamenvatting. In de interviews en het rondetafelgesprek hebben de plaatselijke belangen aangegeven hier echt op te wachten, omdat ze graag hun medebewoners willen informeren over de stadsrandvisie. Afstemming met de plaatselijke belangenverenigingen over het gebruik van de visie

Visiekaart

heeft al wel plaatsgevonden. Beide Plaatselijke Belangen verwerken delen uit het uitvoeringsprogramma in hun actieplannen en zullen fungeren als contactorgaan voor initiatiefnemers.

In deze pilot is in de visievorming vooral sprake geweest van consulteren. Een deel van het proces is in samenwerking met de klankbordgroep vormgegeven en zou 'coproduceren' genoemd kunnen worden. In de uitvoeringsagenda is de rol van het plaatselijk belang helder omschreven. Hierbij wordt gewerkt aan 'delegeren' en 'zelfbestuur'.

Invulling kwaliteitsambities

Ruimtelijke kwaliteit

Voor de analyse en visievorming is de methode van het 'Toolboek Rondje Rand' gehanteerd. Gemeentelijk en provinciaal beleid heeft hierbij als kader gediend. Deze beleidskaders zijn samen met de resultaten van het intensieve participatietraject gewogen door het projectteam. Hieruit zijn twaalf ambities benoemd, waarvan negen gaan over ruimtelijke kwaliteit:

1. Wordt met dit initiatief voortgebouwd op de landschappelijke en stedenbouwkundige onderleggers?
2. Vergroot dit initiatief de zichtbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid van het water en de oevers?
3. Draagt het initiatief bij aan verzorgde stadsranden en de aanpak van rommelige randen?
4. Versterkt het initiatief het recreatieve netwerk op land en water?
5. Draagt het initiatief bij aan aantrekkelijke en multifunctionele entrees?
6. Draagt het initiatief bij aan het streven om meer te doen met het verleden?
7. Worden met het initiatief zichtrelaties gerespecteerd, hersteld en versterkt?.
8. Versterkt het initiatief de recreatieve (verblijfs)kwaliteit?
9. Heeft het initiatief aandacht voor beeldkwaliteit?

Deze zijn vertaald naar de visie, waarin 5 thema's centraal staan. Vier gaan over het aspect ruimtelijke kwaliteit:

- versterken beleving en gebruik van het water;
- aantrekkelijke en herkenbare entrees, zowel vanaf de weg als vanaf het water;
- aantrekkelijke (recreatieve) netwerken en routes;
- versterken beeldkwaliteit en aanzichten randen met voldoende speelruimte voor mogelijke initiatieven.

Per rand zijn op basis van de centrale thema's, bouwstenen benoemd. De bouwstenen zijn kernachtige richtlijnen en handreikingen die breed gedeelde waarden en kwaliteiten weergeven. Ze fungeren als kader en houvast voor zowel initiatiefnemers als de gemeente.

Duurzaamheid

Eén van de centrale thema's in de visie gaat over duurzaamheid: "Samenwerken aan een duurzame aanpak van de stadsranden". Hierin ligt de focus op de onderwerpen energie, water en voedsel, maar ook op waterrecreatie. Een collectieve aanpak en voeding vanuit de lokale samenleving is een voorwaarde voor het tot uitvoering komen van duurzame activiteiten.
Vanuit duurzaamheid is de ambitie voor initiatieven: "Draagt het initiatief bij aan het consequent duurzaam handelen gericht op de verduurzaming van de randen en een meer collectieve aanpak?" Deze ambitie is per rand vertaald naar bouwstenen. Vervolgens geeft de visie een overzicht van toetsingskaders op het gebied van water, ecologie, milieu en erfgoed.

Sociale kwaliteit

Na het verwerken van de input uit de inventarisatie en bewonersparticipatie zijn een twaalftal ambities voor het gebied geformuleerd. Twee hiervan hebben een duidelijke relatie met sociale kwaliteit:

- Ruimte voor economische ontwikkeling en sociaal-economische vitaliteit.

Hierbij wordt gefocust op het creëren van randvoorwaarden voor bedrijvigheid. Dit kan een positief effect hebben op de sociaal-economische zekerheden van bewoners.

- Ruimte bieden aan initiatieven van onderop.

In dit punt wordt aandacht gevraagd voor de inzet die plaatselijke belangen al leveren om de leefbaarheid te vergroten. Het koesteren hiervan versterkt de sociale cohesie, maatschappelijke participatie en eigen kracht.

Deze twee ambities zijn vertaald in bouwstenen voor het thema sociale kwaliteit:

Voorbeelduitwerking stadsrand Vollenhove

- Maak de randen waar mogelijk multifunctioneel en stimuleer samenwerking.
- Betrek zoveel mogelijk belangen bij ontwikkelingen in de stadsrand.
- Versterk de sociale cohesie en organisatiekracht.
- Maak randen levensloopbestendig, houd rekening met alle leeftijden.
- Verbeter het beheer gericht op het aanzicht en de toegankelijkheid.
- Werk actief samen met en ondersteun koplopers.
- Intensiveer waar mogelijk ontmoetingsplekken.

Deze bouwstenen zijn er vooral op gericht om de sociale cohesie en maatschappelijke participatie te versterken.

Uitvoeringsprogramma

Steenwijkerland heeft ervoor gekozen de Stadsrandenvisie en het Uitvoeringsprogramma als aparte documenten op te leveren. In het uitvoeringsprogramma worden de rollen van de verschillende partijen, zoals gemeente, Plaatselijk Belang en initiatiefnemer, toegelicht. In de stadsrandenvisie wordt aangegeven dat de rol van de gemeente is veranderd. Zij is minder opdrachtgever en financier, en meer faciliterend en verbindend actief. Plaatselijk Belang is de eerste gesprekspartner voor bewoners met initiatieven en ideeën. Samen zullen gemeente en Plaatselijk Belang een actieve rol spelen in het stimuleren van samenwerkingen. Initiatiefnemers zijn zelf verantwoordelijk voor de realisatie van eigen projecten.
In het uitvoeringsprogramma worden de stappen in het procesverloop van idee tot uitvoer uitgelegd. Aanvullend is een processchema opgenomen om stappen en verantwoordelijkheden voor initiatiefnemers helder in beeld te brengen.

De uitgebreide participatie van burgers en ondernemers heeft een opbrengst van 150 ideeën opgeleverd. Hieruit zijn door het projectteam en de klankbordgroep per rand drie tot zes projecten geselecteerd door clustering van samenhangende ideeën en prioritering van projecten die in de periode 2014-2016 verder onderzocht en gerealiseerd kunnen worden.

In Steenwijkerland zijn nog geen tastbare resultaten van de stadsrandenvisie zichtbaar. Een deel van de projecten in het uitvoeringsprogramma wordt opgenomen in de Matrix Dorpsplan van de Plaatselijke Belangen, die hiervoor van de gemeente een uitvoeringsbudget krijgen.
Uit de interviews kwam naar voren dat ontwikkeling en realisatie van projecten lastig is, omdat er geen gemeentelijk budget is voor begeleiding en uitvoering van projecten. De uitvoeringssubsidie, die de provincie in het vooruitzicht had gesteld bij aanvang van de pilot, is gedurende de pilot opengesteld voor een breder scala projecten. Het gevolg is dat binnen de gemeente gekozen moet worden voor welk project subsidie aangevraagd zal worden en het lastiger is geworden om subsidie te verkrijgen voor projecten in de stadsrand.

Resultaten

Visie, uitvoeringsprogramma, verslag van een open planproces en evaluatiedocument sociale kwaliteit
De pilot heeft geleid tot vier afzonderlijke producten: een visie, een uitvoeringsprogramma, een verslag van het open planproces en een evaluatiedocument sociale kwaliteit. Het college en de gemeenteraad hebben de visie vastgesteld. De visie sluit aan bij het coalitieakkoord van het nieuwe college en is omarmd door de nieuwe gemeenteraad, die bestaat uit partijen die initiatieven van onderop willen faciliteren.

De visie bestaat uit één visiekaart. Per deelgebied zijn bouwstenen benoemd en voorbeelduitwerkingen opgenomen die inspiratie bieden en laten zien dat meerdere oplossingen binnen de visie mogelijk zijn. De bouwstenen zijn kernachtige richtlijnen en handreikingen die breed gedeelde waarden en kwaliteiten weergeven. Ze fungeren als kader en houvast voor zowel initiatiefnemers als de gemeente. Het zijn flexibele kaders, die ruimte laten voor uitwerking. De visie biedt de gemeente daarmee een beoordelingskader voor concrete ontwikkelingen en initiatieven. In de interviews werd hier al een voorbeeld van genoemd.

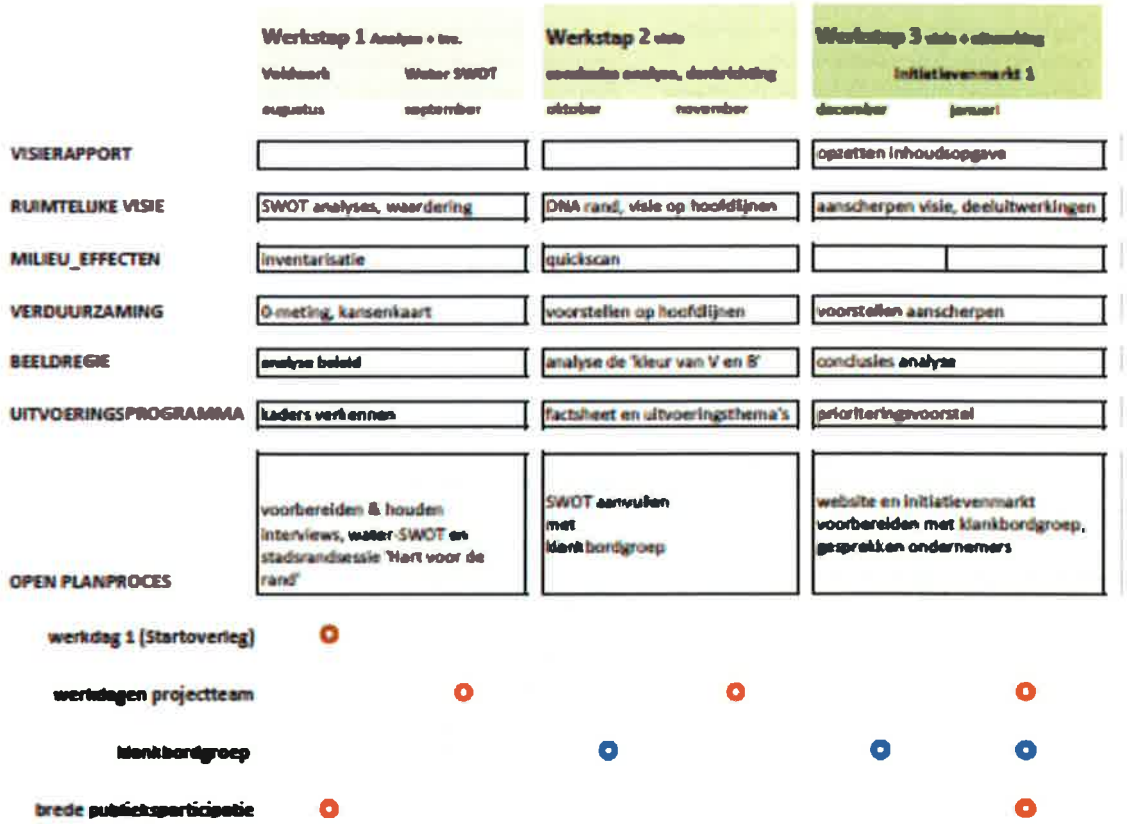

Schema werkstappen 1 t/m 3 van 6 stappen (uit Verslag van een open planproces)

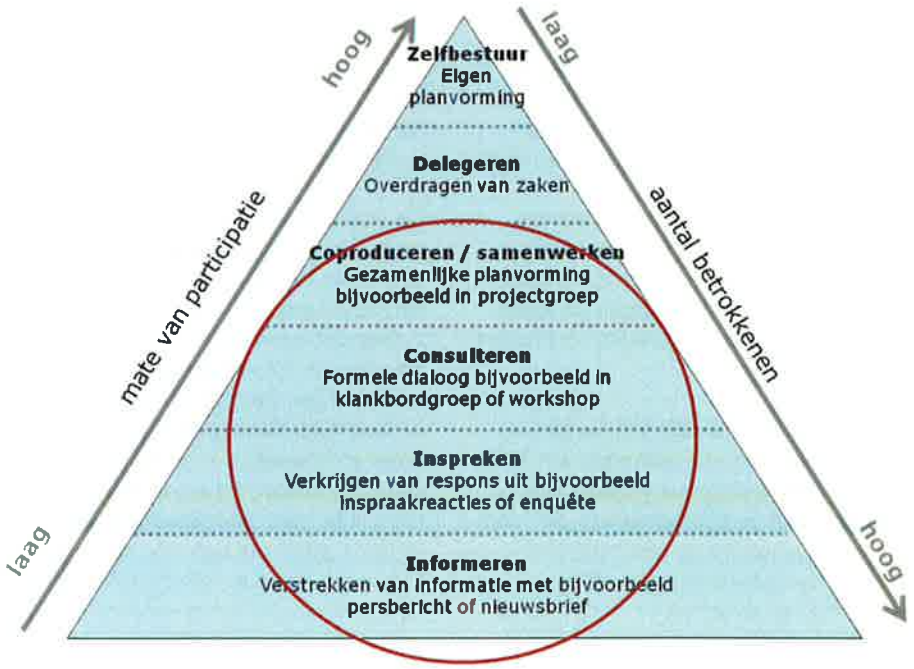

Participatieladder visievormingsproces Vollenhove en Blokzijl. In de uitvoeringsfase wordt geklommen naar hoogste trede 'zelfbestuur'.

Plaatselijk Belang is aanspreekpunt
De rol van de Plaatselijke Belangen is verduidelijkt. Zij zijn het eerste aanspreekpunt voor burgers met projectideeën. Voor ondernemers en plannen blijft de gemeente het aanspreekpunt.
De Plaatselijke Belangen hebben het overzicht over de ideeën, kunnen initiatiefnemers met elkaar verbinden en contact leggen met de wijkcontactfunctionaris van de gemeente.

Projecten staan in actieplannen Plaatselijk Belang
Een aantal projecten in het uitvoeringsprogramma is zo concreet dat ze zijn opgenomen in de actieplannen van de beide Plaatselijke Belangen.

Uitwerking van het project 'Strand Vollenhove'
De uitwerking van het project 'Strand Vollenhove' is in voorbereiding. Hiermee kan invulling gegeven worden op één van de volgens respondenten meest genoemde wensen van de bewoners, een toegankelijke oever en een strand waardoor het water bereikbaar is. De gemeente heeft hiervoor een subsidieaanvraag bij de provincie gedaan. Ook andere ontwikkelopgaven zijn met burgers opgepakt.

Uitgebreid participatieproces
Tijdens de pilot is veel energie gestoken in het participatieproces. Dit heeft een breed beeld gegeven over welke wensen en ideeën er leven onder bewoners. De deelname van de Plaatselijke Belangen aan het proces in een klankbordgroep heeft de betrokkenheid versterkt. Uit interviews blijkt ook dat deze aanpak wordt gewaardeerd.

Beperkte gezamenlijke opgave voor Vollenhove en Blokzijl
In de visie zijn opgaven benoemd die gelden voor beide plaatsen, maar voor de meeste opgaven hebben zij elkaar niet nodig. Voor de thema's 'versterking van de beleving en het gebruik van het water' en 'aantrekkelijke netwerken en routes' is samenwerking mogelijk, maar concrete projecten zijn niet benoemd.

Conclusies

Integrale benadering
De integrale benadering van het proces en de visie, met aandacht voor ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit is als positief ervaren. In de pilot is ook aandacht geweest voor de invalshoek vanaf het water en vanuit bezoekers. Dit heeft een breed spectrum aan ambities opgeleverd.

Combinatie van lokale kennis en expertkennis
De brede participatie en deelname van lokale partijen aan de klankbordgroep heeft veel lokale kennis en ideeën voortgebracht. In combinatie met de kennis van deskundigen van het adviesteam heeft dit geleid tot een volledig beeld van de opgave en een realistische visie.
Uit de interviews en het rondetafelgesprek blijkt dat de plaatselijke belangenverenigingen het heel positief vonden dat ze tijdens het proces gevraagd werden mee te denken over de visie. Als aandachtspunt werd wel meegegeven dat de leden van de klankbordgroep hun werkzaamheden in hun vrije tijd doen, en kwesties of vragen ook graag binnen hun organisaties willen terugleggen, waardoor het proces voor hen soms te snel verloopt. Ook hadden ze graag vanaf de start van het project betrokken willen worden en willen meedenken over de invulling van het proces.

Plaatselijk Belang werkt mee aan realisatie
De directe betrokkenheid van Plaatselijk Belang in de klankbordgroep werkt door in de uitvoeringsfase. Plaatselijk Belang is naast de gemeente het aanspreekpunt geworden voor bewoners met projectideeën en heeft projecten uit het uitvoeringsprogramma opgenomen in haar actieplannen.

Sterk participatietraject doorlopen
In Steenwijkerland is een sterk participatietraject doorlopen. Bewoners hebben hun ideeën aan kunnen dragen en feedback kunnen geven op de visie èn op het proces. Daarnaast zijn er ook daadwerkelijk initiatieven van bewoners opgenomen in de visie. Qua inhoud is er aandacht geweest voor sociale cohesie, levensloop, ontmoeting, economische ontwikkeling en participatie.

Gedurende het proces is het participatietraject aangepast door de extra inzet van Stimuland. Uit het Verslag van een open planproces blijkt dat dit heel zinvol was, maar wel nieuwe vragen opriep over rollen en verwachtingen.

Aanbevelingen

In de documenten van de stadsrandenvisie Steenwijkerland worden al aanbevelingen gedaan die ook vanuit de interviews zijn aangedragen. Deze aanbevelingen zijn met name gericht op de vormgeving van het participatieproces en communicatie:

Combineer 'local knowledge' en 'expert knowledge'.
Hiervoor is een brede inventarisatie van wensen en ideeën van bewoners, ondernemers en belangenorganisaties bij aanvang en terugkoppeling en afstemming gedurende het proces nodig.

Begin vroegtijdig met participatie
Betrek ook lokale belangenpartijen bij de start van het project en bepaal samen wat de doelen zijn en welke doelgroepen betrokken worden.

Blijf bewoners informeren over ontwikkelingen
Zorg ook na afronding van de visie voor terugkoppeling van de stand van zaken van de uitvoering van de visie aan alle betrokken partijen. Breng ze op de hoogte van elkaars ideeën en initiatieven en blijf samenwerking stimuleren en faciliteren. Vier de eerste zichtbare successen. Stel ook een publieksvriendelijke versie voor de burgers op om het gedachtegoed van de visie onder de aandacht van alle burgers te brengen

Organiseer faciliterende rol
Maak binnen de gemeente tijd vrij om initiatieven te kunnen faciliteren en stimuleren. Dit vraagt ook om een nieuwe houding, die actief, meedenkend en ondersteunend is. De transitie en omdenken vraagt veel inzet. Uitnodigingsplanologie betekent faciliteren en elkaar opzoeken. Dit vraagt van de overheden een actievere houding naar elkaar en richting de buitenwacht.

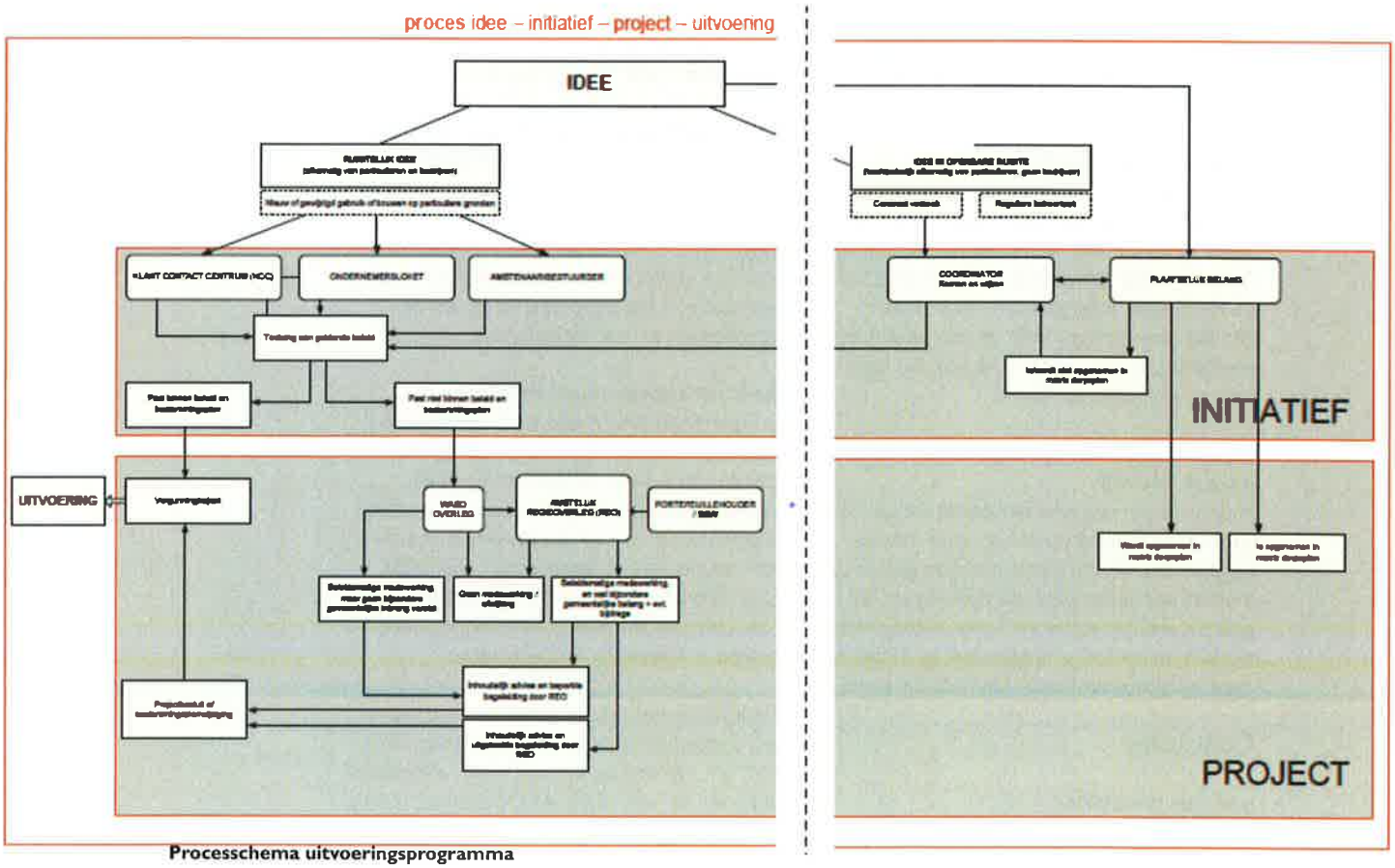

Processchema uitvoeringsprogramma

4 CONCLUSIES

Dit hoofdstuk presenteert de conclusies van de evaluatie pilotprojecten stads- en dorpsranden. In de voorgaande hoofdstukken zijn de bevindingen opgetekend aan de hand van documenten en interviews over de drie pilotprojecten. Daarbij is gezocht naar de informatie om de vragen over het proces, de inhoud, resultaten en kennis te kunnen beantwoorden.

4.1 Conclusies over het proces

Verschillende aanleidingen

De behoefte voor het opstellen van een visie voor de stads- en dorpsranden was bij alle gemeenten al aanwezig. In alle gemeenten was sprake van een aantal concrete ontwikkelingen in de stads- en dorpsranden. De gemeenten wilden graag een visie ontwikkelen die ook zou kunnen dienen als kader om de ontwikkelingen aan te toetsen.

In de gemeente Haaksbergen was er ook een andere aanleiding. Hier was ook een nieuwe structuurvisie nodig. Haaksbergen beschikte nog over een Structuurplan 2015 dat echter geen bruikbaar kader meer bood voor de veranderde omstandigheden in de ruimtelijke ontwikkeling. Zij hebben dan ook voor de gehele gemeente een structuurvisie opgesteld met daarin ook aandacht voor de dorpsranden.

Vastgestelde visies

De pilots hebben concrete visies opgeleverd die door alle gemeenten zijn vastgesteld en kunnen rekenen op bestuurlijk en ambtelijk draagvlak, ook na wisseling van de gemeentebesturen. Ook onder de burgers die voor deze evaluatie benaderd zijn, is een positieve waardering voor de visies aangegeven. De pilots gaven de gemeenten de kans om de visies te kunnen ontwikkelen, ook omdat er een gebrek aan specifieke kennis en eigen financiële middelen was. De pilots hebben daarnaast gezorgd voor een stevige verankering van het kwaliteitsdenken op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, sociale kwaliteit en

duurzaamheid in het ruimtelijk beleid. De gemeenten zijn zich bewust geworden van hun veranderende rol en proberen die een plek te geven in de visies. De visies bieden een kader voor toetsing en ondersteuning van initiatieven. Er is ervaring opgedaan met het vormgeven van participatie.

Het proces heeft bijgedragen aan integraal werken

De bureaus hebben intensief met de gemeenten samengewerkt, bijvoorbeeld door een aantal dagen in het gemeentehuis te werken en ambtenaren te spreken. Dit heeft veel bruikbare informatie voor de visies opgeleverd en geleid tot afstemming van de ambities en een meer integrale aanpak binnen de gemeentelijke organisaties.
De benadering van ruimtelijke opgaven is integraler geworden.

Ondersteuning door de provincie

De gemeenten hebben elk een eigen offertetraject uitgezet en bureaus benaderd om een offerte uit te brengen voor het opstellen van een dorpsrandvisie/ structuurvisie. De provincie heeft daarbij geadviseerd door bureaus voor te stellen en heeft ondersteuning verleend in het opstellen van de offerte-uitvraag. De provincie liet de gemeenten veel vrijheid in het bepalen van de doelen van de visies.
Voor alle drie de pilotprojecten heeft overleg tussen de projectteams en de provincie plaatsgevonden. Deze overleggen hebben de gemeenten en bureaus met name geholpen in het aanscherpen van de opgave en ambitie ten aanzien van sociale kwaliteit en duurzaamheid.
Als aandachtspunt werd in een interview genoemd dat de continuïteit van inzet vanuit de provincie wat betreft de aansturing van de pilot beter had gekund. De inhoudelijke betrokkenheid van provinciale adviseurs was heel goed.

Participatieproces heeft tot resultaten geleid

In alle pilots heeft men burgers vanaf de start van het proces proberen te betrekken door bij aanvang van het proces hun waardering en wensen voor de dorpsranden te inventariseren. De manier waarop de gemeenten en bureaus dit ingevuld hebben, is verschillend.
Gedurende het verdere proces van visievorming is er in Haaksbergen gekozen voor één interactief participatiemoment.
In Wierden was een algemene startbijeenkomst, consultatie door de gebiedscoördinator, een interactieve werksessie per deelgebied en een interactieve website.
In beide gemeenten is ervoor gekozen om per deelgebied de eerste versie van de visie te presenteren en in groepen te werken aan een aanscherping van de visie en de ontwikkeling van projectideeën.
Alleen in Vollenhove en Blokzijl is gekozen voor een continu participatieproces met een klankbordgroep van burgers en belangenorganisaties, naast brede publieksbijeenkomsten zoals de initiatievenmarkten. Dit kon door de aanwezigheid van actieve belangenverenigingen en heeft geleid tot grote betrokkenheid en een duidelijke rol voor Plaatselijk Belang, ook in de uitvoeringsfase.
In Wierden waren geen belangengroepen in de dorpsrand en in Haaksbergen zijn wijkraden uitgenodigd voor de interactieve bewonersavonden.
In alle pilots zijn initiatieven en projectideeën van burgers en belangenorganisaties verwerkt in het uitvoeringsprogramma.

Uitvoeringsprogramma's zijn zeer verschillend

Alle gemeenten hebben een uitvoeringsprogramma opgenomen bij hun visie. De manier waarop hieraan invulling is gegeven is heel verschillend.
In de dorpsrandvisie Wierden is gekozen voor een tabel, waarin alle ideeën, die tijdens het proces opgehaald zijn, zijn opgenomen. Bij de projecten is een indicatie van haalbaarheid aangegeven.
Voor Vollenhove en Blokzijl zijn ook projectideeën opgenomen, maar hier heeft het adviesteam de ideeën geclusterd en geprioriteerd.
Deze gemeenten hebben ook een leidraad opgenomen, die laat zien welke stappen initiefnemer doorloopt om zijn project te realiseren.
In Haaksbergen is gekozen voor elf gebiedsuitwerkingen die direct aansluiten bij ambities uit de visie.

Van regierol naar faciliterende rol?

In alle drie de pilots om is om uiteenlopende redenen een spanningsveld ontstaan tussen de visievormingsfase en de uitvoeringsfase. Tijdens de visievorming hebben de gemeen-

ten duidelijk de regie genomen, om te beginnen met de keuze deel te nemen aan de pilot, maar bijvoorbeeld ook in de keuze van participatiemomenten en de keuze van het adviesbureau. Bewoners zijn vooral geïnformeerd en geconsulteerd.
In de uitvoeringsfase gaven de gemeenten aan juist een faciliterende rol te ambiëren, waarbij bewoners in het ideale geval zelfstandig initiatieven tot uitvoer zouden brengen (zelfbestuur).
Ondanks de communicatie over deze veranderende rolverdeling zijn aan beide zijden teleurstellingen ontstaan. Uit de rondetafelgesprekken werd duidelijk dat sommige bewoners en belangenorganisaties graag eerder en meer betrokken waren geweest. Anderen hadden op basis van de visievorming de verwachting dat de gemeente ook in de uitvoeringsfase de kar zou trekken. De gemeenten hadden meer initiatief van bewoners verwacht.

Subsidieverlening heeft visies mogelijk gemaakt

Bij alle drie de gemeenten bestond de behoefte of de noodzaak om een visie voor de stads- en dorpsranden of voor de gehele gemeente te ontwikkelen. Er was behoefte aan een kader om recente ontwikkelingen en initiatieven van ondernemers aan te toetsen of er moest een nieuwe structuurvisie voor de hele gemeente komen. Geen van de drie gemeenten beschikten echter over de financiële middelen om deze visie op te laten stellen. Met de subsidie van de provincie was het mogelijk om bureaus in te huren die samen met de verschillende betrokkenen een proces konden doorlopen om een visie op te stellen.
In alle drie pilotgemeenten heeft het belang van aandacht voor de integrale kwaliteit van de stads- en dorpsranden zich bewezen. Wierden en Haaksbergen gaven aan deze integrale aanpak ook op andere opgaven te gaan toepassen.

4.2 Verhouding tot kwaliteitsambities

Inleiding

In alle pilots zijn de thema's ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit integraal opgepakt. De provincie heeft de pilotgemeenten tijdens het proces inhoudelijk geadviseerd op de verschillende thema's door enkele gesprekken en aanwezigheid van provinciale adviseurs bij projectgroepoverleggen. Door de samenstelling van de projectteams met vooral veel deskundigheid op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, kreeg dat thema wel de meeste aandacht.

Sociale kwaliteit is ingevuld vanuit maatschappelijke participatie

De provincie Overijssel heeft in de Omgevingsvisie Overijssel en het programma 'Leefbaarheid, stadsrandzones en groene omgeving' aandacht voor de integrerende werking van ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit en heeft dit als randvoorwaarde aan de ontwikkeling van de dorpsrandvisies meegegeven.

Sociale kwaliteit is in de pilots in samenhang meegenomen. Sociale kwaliteit is met name ingevuld vanuit maatschappelijke participatie. In alle pilots is op de participatieladder de trede van 'consulteren' bereikt. Burgers hadden de mogelijkheid in workshops mee te denken over de visie en hun ideeën en wensen in te brengen. In de pilot Vollenhove Blokzijl is t.b.v. de uitvoering op de participatieladder gestegen tot het bovenste niveau, zelfbestuur. Dit was mogelijk door de aanwezigheid van sterke lokale belangenverengingen. Het Plaatselijk Belang heeft een rol gekregen in de coördinatie en uitvoering doordat een aantal projecten in hun actieplannen worden opgenomen.
In Wierden waren geen belangenverenigingen actief in de dorpsrand. In Haaksbergen zijn wijkraden geconsulteerd, maar was er veel verschil in hun betrokkenheid. Een brede consultatie onder burgers was daarom een passende mate van participatie voor het planvormingsproces.

De werkvelden van sociale kwaliteit (sociale cohesie, sociaal-economische zekerheid, eigen kracht en maatschappelijke participatie) zijn inhoudelijk in de pilots in zeer beperkte mate onderwerp van analyse en visievorming geweest. Er zijn weinig concrete doelen gesteld om deze aspecten te versterken.

Ruimtelijke kwaliteit sterke basis

Vanuit de Omgevingsvisie Overijssel wordt ingezet op ruimtelijke kwaliteit en eigen identiteit. Dit is in alle pilots vertaald door

vanuit de kwaliteiten van het landschap en de ontstaansgeschiedenis de ontwikkelingsrichting voor toekomstige ontwikkelingen te schetsen.
In alle pilots is in de geest van de werkwijze van de Catalogus Gebiedskenmerken gehandeld, waarbij vanuit de ambitie voor ruimtelijke kwaliteit bouwstenen worden benoemd. Hiervoor zijn verschillende methodes gebruikt.

Duurzaamheid

De provincie hanteert een brede definitie van duurzaamheid: "Voorzien in de behoeften van de huidige generatie zonder daarmee de behoeften van toekomstige generaties in gevaar te brengen". Duurzaamheid wordt ook wel uitgedrukt in de drie P's: people, planet, profit. De definitie van 'planet' overlapt deels met het begrip ruimtelijke kwaliteit, 'people' overlapt deels met sociale kwaliteit. Deze brede en integrale opvatting van duurzaamheid is ook in de pilots terug te vinden, doordat ontwikkelingen gekoppeld worden aan de gebiedskenmerken en bestaande waarden in het gebied, en participatie onderdeel is van het proces.
In de pilots wordt duurzaamheid ook concreter benoemd. De aandacht gaat met name uit naar gebruik en opwekking van duurzame energie, duurzaam bouwen en duurzaam waterbeheer. In Vollenhove en Blokzijl is er ook aandacht voor de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden om projecten tot uitvoer te brengen.

4.3 Conclusies over uitvoerbaarheid

Alle pilots hebben een visie met uitvoeringsprogramma opgeleverd. De gemeenten hanteren de visies als integraal afwegings- en toetsingskader en inspiratiedocument voor nieuwe initiatieven.
Daarnaast werken alle gemeenten aan de uitwerking van projecten uit het uitvoeringsprogramma. Omdat de visies nog geen jaar geleden zijn vastgesteld, is nog maar een klein deel van de uitvoeringsprogramma's gerealiseerd. Deze evaluatie moet voor wat betreft de uitvoering gezien worden als tussenevaluatie.
Tot nu toe hebben de gemeenten in de realisatie van het uitvoeringsprogramma een trekkende rol in plaats van de geambieerde faciliterende rol, als gevolg van een gebrek aan sterke initiatiefnemers.
In Haaksbergen en Wierden wordt gewerkt aan aanpassing van het bestemmingsplan om ruimte te geven aan realisatie van ambities uit de visie.
In Vollenhove en Blokzijl zijn projecten uit de visie opgenomen in de actieplannen van de Plaatselijke Belangen. Zijn zijn daarmee verantwoordelijk geworden voor de realisatie van die projecten.
In Wierden is de realisatie van de fietssnelweg F35 mogelijk geworden dankzij de dorpsrandvisie en zijn ook enkele kleine projecten gerealiseerd, waaronder de plaatsing van bijenkasten. Ook werkt de gemeente met een aantal initiatiefnemers aan de uitwerking van projecten.

Om gebruik te maken van bestaande budgetten koppelen gemeenten, waar mogelijk, projecten uit het uitvoeringsprogramma aan bestaande taken. Alleen de gemeente Wierden heeft in het proces geld vrijgemaakt voor de uitwerking van projecten.
De gemeenten Wierden en Steenwijkerland hebben gebruik gemaakt van de uitvoeringssubsidie. In Steenwijkerland is echter gekozen subsidie aan te vragen voor een project in het centrum van Steenwijk. De gemeente heeft hiermee prioriteit gegeven aan een project in stedelijk gebied.
In het kader van duurzaam ontwikkelen heeft de gemeente een subsidie aangevraagd voor de stadsentree van Vollenhove.
Haaksbergen heeft voor de deeluitwerkingen subsidie ontvangen in het kader van andere provinciale programma's.

De gemeenten zetten zich in voor de realisatie van de dorpsrandvisie door projectvoorstellen uit te werken en te zoeken naar financieringsmogelijkheden. Door de geringe beschikbaarheid van middelen voor de uitvoer van projecten is er echter beperkt zicht op de daadwerkelijke versterking van de betreffende stads- en dorpsranden op langere termijn.

5 AANBEVELINGEN

Tot slot van deze evaluatie een aantal aanbevelingen over de aandacht voor stads- en dorpsranden en het provinciale ruimtelijk (kwaliteits) beleid in het algemeen. Opgemerkt wordt dat deze aanbevelingen gedaan zijn vanuit de (beperkte) blik van de evaluatie van de 3 pilots.

Vervolg in de pilotgebieden

Volg de ontwikkelingen in de dorpsrand bij de pilotgemeentes
De uitvoerbaarheid van de visies is vooraf meegegeven als bijzonder aandachtspunt. Deze evaluatie is vooral gericht op de planvormingsfase, de totstandkoming van de visies. Er is wel bekeken hoe in de visies aandacht aan de uitvoerbaarheid geschonken is. Maar het is nog te vroeg om goed inzicht te krijgen in de daadwerkelijke doorwerking van de visies in concrete initiatieven, plannen en projecten in het veld. Aanbevolen wordt daarom de ontwikkelingen in de pilotsgemeentes te blijven volgen en over bepaalde tijd, bijvoorbeeld twee jaar, opnieuw te peilen hoe de zaken er voor staan. Wat is men tegengekomen bij het vervolg? Welke nieuwe ontdekkingen zijn er gedaan? Hoe is concreet invulling gegeven aan de samenwerking tussen gemeente en betrokkenen? Welk tastbaar resultaat is er gerealiseerd? Deze inzichten zijn waardevol om in te zetten bij andere, vergelijkbare opgaven.

Visievorming voor andere dorpsranden

Koester de eigen invulling van en verschillen tussen de gemeenten
De evaluatie laat zien dat elke gemeente op zijn eigen wijze invulling gegeven heeft aan de uitvoering van de pilots. De provincie was vooral aan de voorkant betrokken, bij

de subsidieverlening en projectomschrijving. De gemeentes hadden zelf de regie op de uitvoering, waardoor op de lokale situatie toegesneden visies ontstaan zijn. Toch zijn in de resultaten de provinciale thema's en ambities goed te herkennen. Blijkbaar is in de afgelopen jaren onder andere het ruimtelijke kwaliteitsdenken steeds breder verankerd. Zet daarom als provincie niet in op letterlijke uitwerking van bijvoorbeeld de Catalogus Gebiedskenmerken, maar moedig aan, ondersteun waar nodig en koester vervolgens de verschillen die op lokaal niveau ontstaan.

Neem aandacht voor de randen voortaan mee in andere visies
De pilots laten zien dat de kwaliteit van de dorpsranden als bijzonder relevant thema beschouwd wordt, door de provincie, de gemeenten en de inwoners. Bij de uitwerking van de visies blijkt echter ook dat de dorpsranden als geografische eenheid lastig te definiëren zijn en meestal ook niet als één afgebakend gebied gevoeld worden door de bevolking. Er zijn voor de gemeente bij de inwoners geen aparte aanspreekpunten (belangengroepen) voor de dorpsranden. Bovendien zijn de dorpsrand enerzijds en de thema's sociale kwaliteit en duurzaamheid 'andere grootheden'. Het lijkt daarom niet echt voor de hand te liggen dat elke gemeente voortaan dorpsrandvisies gaat maken als regulier plandocument. Beter is het om de dorpsranden voortaan expliciet mee te nemen als thema bij andere plannen, bijvoorbeeld structuurvisies voor de hele kern en landschapsontwikkelingsplannen. Door van binnen naar buiten én van buiten naar binnen te kijken komen betekenisvolle verbanden in beeld voor de integrale kwaliteit van het dorp.

Gemeentelijke organisatie in een veranderende context

Ontwikkel gezamenlijke inzichten over de inrichting van de (gemeentelijke) organisatie in de veranderende planologische context
De pilotgemeentes zijn elk nog zoekend om hun organisatie beter in te richten op hun veranderende rol in de ruimtelijke ordening. Hoe kunnen initiatieven vanuit het gebied beter opgespoord en begeleid worden? Welke communicatie / participatie past daarbij? Wat kan er van betrokkenen wel en niet verwacht worden? En wat van de gemeente? Wie voert op welk moment de regie? Hoe zijn initiatieven daadwerkelijk tot uitvoering te brengen? Hoe kan de gemeentelijke organisatie hierop worden toegerust? Deze vragen spelen natuurlijk niet alleen in de pilotgemeentes en voor de dorpsranden, maar ook bij vele andere gemeentes ten aanzien de ruimtelijke ordening in volle breedte. Er wordt geadviseerd om een overkoepelend project op te zetten waarbij gemeentes ondersteund worden bij hun vraag en leren van elkaars ontdekkingen (bijvoorbeeld de inzet van een gebiedscoördinator, werkplaats, plaatselijk belang). De provincie zou dit kunnen initiëren en coördineren.

Provinciaal ruimtelijk beleid

Pilots blijven inzetten om nieuw beleid impuls te geven
Het uitvoeren van pilots is voor provincie en gemeenten een goed middel om nieuwe aandachtvelden concreet te verkennen en door te laten werken richting lokaal niveau. Sterk aan de pilots dorpsranden is dat de plannen geen vrijblijvend karakter hebben, maar daadwerkelijk zijn vastgesteld. De inzichten uit de pilots kunnen telkens benut worden in het vervolg: bij de uitvoering van nieuwe pilots en bij de aanscherping van provinciaal beleid. Geadviseerd wordt om door te gaan met pilots bij andere aandachtsvelden. De werkwijze, met sterke betrokkenheid bij projectomschrijving vooraf, en de evaluatie achteraf, levert het beste inzicht in de wijze waarop gemeentes zelf met het thema omgaan.

Bied kennis aan van ontwerpers en deskundigen
De betrokken gemeentes konden deskundige (ontwerp)bureaus inschakelen voor de uitvoering van de pilots. Het is belangrijk om ook in de reguliere praktijk deskundige kennis op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, sociale kwaliteit en duurzaamheid in te zetten bij RO-vraagstukken. Niet alle gemeenten hebben deze deskundigheid zelf in huis. Op provinciaal niveau is dit wel aanwezig, bijvoorbeeld binnen Atelier Overijssel.

Voorgesteld wordt het aanbod van deze deskundigheid in stand te houden en zo nodig naar behoefte uit te breiden, ook voor schijnbaar 'alledaagse opgaven'. Met name in de startfase kan de provincie een waardevolle inhoudelijke bijdrage leveren door met deskundigen en gemeenten gezamenlijk en integraal opgaven en kansen te verkennen op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, sociale kwaliteit en duurzaamheid en van hieruit tot een scherpe projectomschrijving te komen. De organisatie van dergelijke sessies kan op de agenda staan van regulier RO-overleg tussen provincie en gemeenten.

Maak integrerende kwaliteiten praktisch hanteerbaar

Ruimtelijke kwaliteit is in alle pilots vertaald door kwaliteiten van de landschappen en kernen te benoemen en te duiden in het licht van ontstaansgeschiedenis en toekomstige ontwikkeling.
Een dergelijke praktische vertaling bleek minder vanzelfsprekend voor duurzaamheid en sociale kwaliteit. Maak ook deze laatst genoemde kwaliteiten beter hanteerbaar in de praktijk.
De provincie werkt hieraan door onder meer het beschikbaar maken van handreikingen, voorbeelduitwerkingen en gereedschapskoffers.

BIJLAGE

1 Randvoorwaarden bij de evaluatie

De volgende randvoorwaarden zijn vanuit de provincie Overijssel meegegeven:

- Realiseer de evaluatie met 'vreemde ogen', d.w.z. door een deskundige partij die niet zelf bij de pilots betrokken is geweest.
- De pilots en de evaluatie gaan over ruimtelijke kwaliteit in samenhang met duurzaamheid en sociale kwaliteit.
- Houd het simpel en overzichtelijk. Er zijn veel verbanden met andere onderdelen van het investeringsprogramma, zoals stadsrandvisies en uitvoeringsprojecten in andere Overijsselse gemeenten (Zwolle, Deventer, Zwartewaterland, Netwerkstad Twente), maar bijvoorbeeld ook de relatie met de aanpak van kwaliteitsopgaven in dorpskernen en (binnen-)steden. Binnen de opdracht worden dergelijke verbanden benoemd, maar deze zijn geen onderwerp van de evaluatie.
- Draag met het evaluatieproces bij aan een succesvol vervolg op het visie-traject: de uitvoering en realisatie van de stads- en dorpsrandvisies met initiatieven vanuit de gebieden.
- Draag (met de eindrapportage) bij aan het ontwikkelen en verspreiden van kennis over het werken aan integrerende kwaliteit in stads- en dorpsranden in Overijssel.
- De evaluatie gaat niet om een second opinion over de inhoud van de visies. De evaluatie gaat wel over het proces (aanpak, middelen, methodieken, participatie), de uitvoerbaarheid van de visie en het zicht op daadwerkelijke versterking van de betreffende stads- en dorpsranden.
- Geef een duiding van de rol die het provinciale (kwaliteits)beleid heeft gespeeld in de pilotprocessen (ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid, sociale kwaliteit/burgerbetrokkenheid).
- Voorzie deze duiding waar nodig van aanbevelingen over toepassing en doorontwikkeling van dit beleid.

2 Aanpak

De evaluatie is in lijn met de door de provincie Overijssel voorgestelde aanpak uitgevoerd in vier fasen:

Voorbereiding

In de eerste stap is de voorgestelde aanpak en planning uit de offerte besproken met de projectgroep, die bestond uit vertegenwoordigers van de provincie en pilotgemeenten, en aangescherpt. Het doel van de eerste fase was een gedegen voorbereiding van de evaluatie. Er is een onderzoekskader ontwikkeld waarbinnen de evaluatie heeft plaatsgevonden: wat wordt precies geëvalueerd, en tegen welke achtergrond? Het onderzoekskader bestaat uit vijf delen: Proces, Inhoud, Resultaten, Kennis en Conclusies en aanbevelingen. Tevens zijn afspraken gemaakt over wie te interviewen per pilot.
Een gesprek met de provincie én analyse van het beschikbare materiaal heeft de eerste inzichten opgeleverd: wat zijn de provinciale definities (ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit) en hoe zijn de provinciale doelstellingen ten aanzien van deze thema's vertaald in de projecten?
Voor elk van de vijf delen zijn vervolgens de onderzoeksvragen nader gedefinieerd. Stimuland heeft hierin bijgedragen door voor het thema sociale kwaliteit het onderzoekskader aan te vullen en de documenten te analyseren. Het onderzoekskader vormt de leidraad voor het onderzoek. Het onderzoekskader is opgenomen in de bijlage 3.

Uitvoering evaluatie

De evaluatie is uitgevoerd op basis van de beschikbare documenten, interviews met betrokken gemeenten, bureaus, belangenorganisaties en de provincie. De literatuurlijst is achter in dit

rapport opgenomen en een overzicht van geïnterviewde personen is opgenomen in bijlage 4. Per pilot hebben drie interviews plaatsgevonden met de bij de pilots betrokken medewerkers van de pilotgemeenten en betrokken bureaus. Door de vragenlijst gedeeltelijk te vullen met de eigen bevindingen zijn de partijen uitgedaagd hier op te reageren. De uitgewerkte verslagen zijn aan de geïnterviewden gestuurd ter controle. De inzichten uit de interviews zijn verwerkt in een eerste PowerPointpresentatie en besproken met de projectgroep.

Verificatie
Voor twee van de drie pilotgemeenten is een rondetafelgesprek met betrokken bewoners en belangenorganisaties georganiseerd. In overleg met de gemeente Haaksbergen is afgezien van het organiseren van een rondetafelgesprek, omdat geen 'vaste' groep betrokken was, maar wijkraden en individuele burgers. Een andere reden was het recente drama met de monstertruck, waarnaar alle aandacht uitging.
Tijdens de twee avonden zijn de pilots samen met bewoners en belangenorganisaties geëvalueerd. Het accent lag tijdens deze avonden op de invulling van de participatie en de doorwerking van de visie in uitvoeringsprojecten.
Vervolgens heeft een brede bijeenkomst plaatsgevonden met de projectgroep, aangevuld met betrokkenen vanuit de provincie en de bureaus. Overeenkomsten en verschillen tussen de pilots zijn in beeld gebracht en bediscussieerd. Tevens zijn de eerste conclusies en aanbevelingen met elkaar gedeeld en aangescherpt.

Rapportage
In de vierde stap is de veelheid aan waarnemingen verenigd om te komen tot een samenhangend verhaal. De context is beschreven en bevindingen -feiten en percepties- zijn, evenals de conclusies en aanbevelingen, vastgelegd in een conceptrapport dat is besproken met de projectgroep. Hierna is het rapport definitief gemaakt en vastgesteld door de provincie. Het rapport kan dienen als basis voor een artikel, presentatie of tentoonstelling.

3 Onderzoekskader

Proces
- Hoe is de pilot tot stand gekomen? (op initiatief van de provincie, gemeente of een andere partij)
- Hoe is de betreffende visie voor de pilot tot stand gekomen en met wie?
- Hoe, door wie en met wie zijn de ruimtelijke opgaven geformuleerd?
- Wat zijn de beoogde doelen van de pilots?
- Hoe verhouden doelstellingen pilots zich tot de provinciale doelstellingen?
- Zijn er middelen beschikbaar gesteld, door wie en hoe zagen deze eruit?
- Op welke wijze is vorm gegeven aan participatie? Welke partijen zijn betrokken? In welke fase van het traject? Welke bevoegdheden hadden deze partijen? (adviserend of sturend) Was er ruimte voor eigen initiatief?
- Zijn de thema's rondom sociale kwaliteit meegenomen in de analyse? Hoe is de uitvoer geborgd? Wie is nu aan zet?

Inhoud
- Wat was het achterliggende probleem van de opgave(n)?
- Wat wordt verstaan onder ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit?
- Welke rol heeft het provinciaal kwaliteitsbeleid hierin gespeeld?
- Op welke wijze is invulling gegeven aan de combinatie van deze elementen?
- Is er een uitvoeringsagenda? Op basis waarvan is gekomen tot deze uitvoeringsagenda en welke partijen zijn daarbij betrokken? Zo nee, Wat zijn de voornemens hiervoor?
- Zijn er binnen de visie doelen gesteld rondom sociale cohesie, sociaal-economische zekerheid, eigen kracht en/of maatschappelijke participatie?

Resultaten
- In welke mate zijn de doelen behaald?
- Zijn er onverwachte resultaten en effecten behaald?
- Wat zijn succesfactoren, en waar is een verbeterde aanpak aan te bevelen?
- Zijn er doelen ten aanzien van sociale kwaliteit behaald? Is er sociale bijvangst geweest? (meer vrijwilligers, nieuwe participatie-structuur, nieuwe rol van lokale verenigingen) Zijn er succesfactoren ten aanzien van sociale kwaliteit aan te wijzen? (methode die essentieel bleek, persoon die verbindend was, urgente externe ontwikkeling (maatschappelijk onrust)

Conclusies en aanbevelingen
- Wat zijn de bijdragen geweest aan de realisatie van de opgestelde visies en uitvoeringsprogramma's?
- Wat zijn aandachtspunten voor de doorontwikkeling van het provinciale kwaliteitsbeleid?
- Is er in deze pilot gewerkt aan/met sociale kwaliteit? Wat is er van deze pilot te leren?

4 Geïnterviewde personen

Provincie Overijssel:
- Henk Laagland, Jan Roozenbeek, Jan Bakhuis
- Mieke Versprille
- Karin Komdeur

Wierden:
- Gerard Sluiskes, gemeente Wierden
- Carien ten Cate, RoyalHaskoningDHV
- Agnes Mentink, gebiedscoördinator

Haaksbergen:
- Denise Dercksen, Gerlo van der Wens, gemeente Haaksbergen,
- Berno Strootman, Strootman Landschapsarchitecten
- Harald Heukels, Johnny Janssen, gemeente Haaksbergen

Vollenhove en Blokzijl:
- Henk Kloosterman, gemeente Steenwijkerland,
- Sandra van Assen, Sandra van Assen Stedenbouw
- Hans van der Blom, Plaatselijk Belang Blokzijl

Rondetafelgesprek Wierden
- Dhr. Bijl, St. Natuur en Milieu Wierden
- Dhr. Meenhuis,
- Dhr. Bartels, Landschapsvereniging De Reggestreek
- Dhr. Storm van Leeuwen
- Mevr. Mentink, gebiedscoördinator
- Dhr. Vinkers
- Dhr. Vloedbeld
- Dhr. Stege
- Wethouder Schasfoort
- G. Sluiskes, ambtenaar ruimtelijke ordening

Rondetafelgesprek Vollenhove
- Dhr H. van der Blom, Plaatselijk Belang Blokzijl
- Mevr. W. Dolstra, Waterschap Reest en Wieden
- Dhr. S. de Jonge, Plaatselijk Belang Blokzijl
- Dhr. Klaver, Belangenvereniging Vollenhove Stad
- Dhr E. Lasssche, Belangenvereniging Vollenhove Stad
- Dhr H. Reezigt, Buro Maan

- Mevr. S.van Assen, Sandra van Assen Stedenbouw
- Dhr. H. Laagland, provincie Overijssel
- Mevr. G. Jongman, Belangenvereniging Vollenhove Stad

5 Samenstelling projectgroep

- Henk Laagland
- Jan Roozenbeek
- Gerard Sluiskes
- Denise Dercksen
- Gerlo van der Wens
- Henk Kloosterman

6 Bronnen

Het provinciale kwaliteitsbeleid
- http://www.overijssel.nl/thema's/ruimtelijke/ruimtelijke/
- http://www.overijssel.nl/thema's/milieu/duurzaamheid/
- http://www.overijssel.nl/thema's/sociale-kwaliteit/artikel/
- Statenvoorstel nr. PS/2012/8 (2012) Investeringsbesluit Leefbaarheid, stadsrandzones en groene omgeving
- Vista landschapsarchitectuur en stedenbouw, Investeren in Ruimte BV (2011) Evaluatie pilots stadsranden Overijssel

De opgestelde visies en subsidieaanvragen van de gemeenten Wierden, Haaksbergen en Steenwijkerland
- gemeente Wierden, RoyalHaskoning DHV (januari 2014) Dorpsrandvisie Wierden
- gemeente Haaksbergen, Strootman Landschapsarchitecten (december 2013) Structuurvisie 2030; Haaksbergen: groenste dorp van Twente
- gemeente Steenwijkerland, Sandra van Assen Stedenbouw e.a. (mei 2014) Stadsrandzones met kwaliteit; Vollenhove en Blokzijl
- gemeente Steenwijkerland, Sandra van Assen Stedenbouw e.a. (mei 2014) Stadsrandzones met kwaliteit; Vollenhove en Blokzijl; Uitvoeringsprogramma
- gemeente Steenwijkerland, Sandra van Assen Stedenbouw e.a. (mei 2014) Stadsrandzones met kwaliteit; Vollenhove en Blokzijl; Verslag van een open planproces
- Stimuland (april 2014) Sociale kwaliteit in de visie stadsranden Vollenhove en Blokzijl; evaluatiedocument

Colofon

De studie **Evaluatie pilots stads- en dorpsranden Overijssel** is verricht in opdracht van de **provincie Overijssel** en uitgevoerd door **H+N+S Landschapsarchitecten** i.s.m. met **Twynstra Gudde**

Samenstelling
Marieke Brouwer-te Molder (H+N+S)
Sytske du Crocq (Twynstra Gudde)
Pieter Schengenga (H+N+S)

Advies evaluatie sociale kwaliteit: Renske de Man, Stimuland

Foto's en afbeeldingen
Dorpsrandvisie Wierden: RoyalHaskoningDHV
Structuurvisie Haaksbergen:Strootman Landschapsarchitecten
Stadsranden met kwaliteit Vollenhove en Blokzijl: Sandra van Assen Stedenbouw, e.a.
processchema's p18, 24: H+N+S Landschapsarchitecten

Projectnummer 1994

Amersfoort, december 2014

© H+N+S (2014) Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en / of openbaar gemaakt mits de bron wordt vermeld.